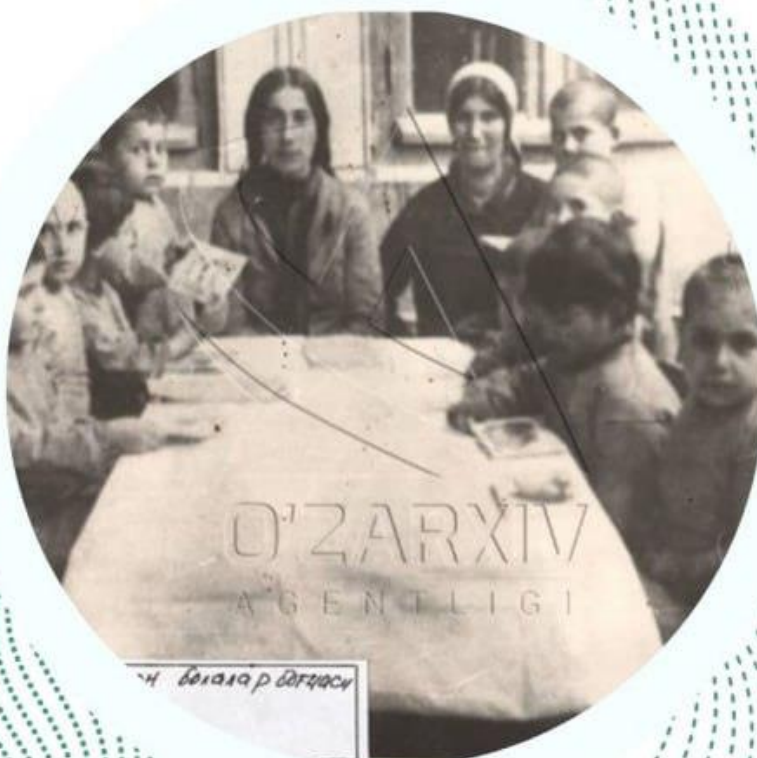

M.Z. Nigmatova

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI TARIXI TAJRIBALARINI O'RGANISH

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA
VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI**

**SAMARQAND VILOYATI PEDAGOGLARNI YANGI
METODIKALARGA O'RGATISH MILLIY MARKAZI**

NIGMATOVA MAVJUDA ZUVAYDULLAYEVNA

**MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI TARIXI
TAJRIBALARINI O'RGANISH
(Uslubiy qo'llanma)**

**“BILIG-ILMIY FAOLIYAT” NASHRIYOTI
SAMARQAND - 2024**

Nigmatova Mavjuda Zuvaydullayevna. Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarixi tajribalarini o'rganish. Uslubiy qo'llanma.- Samarqand: "Bilig-ilmiy faoliyat" nashriyoti, 2024- yil. 60 bet.

Mazkur uslubiy qo'llanmada O'zbekistonda va Samarqand viloyatida maktabgacha ta'lim tashkilotlarining rivojlanish tarixi, tarbiya berish jarayoning o'ziga xos xususiyatlariga oid ilmiy ma'lumotlar berilgan. Uslubiy qo'llanmadan maktabgacha ta'lim tashkilotlarining tarbiyachilari, maktabgacha ta'lim tarbiyachilari ta'lim yo'nalishida malaka oshirayotgan tinglovchilar, maktabgacha ta'lim bo'yicha tahsil olayotgan bakalavr va magistrantlar foydalanishlari mumkin.

Mazkur uslubiy qo'llanmada birinchi maktabgacha ta'lim tashkilotlarida (bog'chalar) olib borilgan metodikasi sharhlangan va metodik tavsiyalar keltirilgan.

Taqrizchilar: P.f. D (DSc).dotsent **Sh.Taylanova**
Katta o'qituvchi **H.Qoraboyev**

Uslubiy qo'llanma Pedagogika markaz Ilmiy-metodik kengashining 2024-yil 30- apreldagi 3-sonli yig'ilish qarori bilan nashr etishga tavsiya etilgan.

MUNDARIJA

KIRISH	4
MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARINING TARIXIY RIVOJLANISHINING ILMIY- NAZARIY ASOSLARI	7
O'ZBEKISTONDA MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARI RIVOJLANISH TARIXI.....	18
SAMARQAND VILOYATIDA MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARINING TASHKIL TOPISHI.....	34
O'ZBEKISTONDA MATKABGA TA'LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	48
XULOSA	58
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI	60

KIRISH

Bugungi kunda Respublikamizda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, tarixiy va ma'naviy o'zgarishlar jamiyatimiz ijtimoiy hayotida tub burilishlarni boshlab berdi. Endilikda barcha sohani mamlakatning milliy ehtiyoj va manfaatlaridan kelib chiqib avlod-ajdodlarimizning azaliy turmush tarzi, an'analari, urf-odatlarini hamda tarixiy tajribalarini hisobga olgan holda rivojlantirish muhim dolzarb masalalardan hisoblanadi.

Bu esa o'z-o'zidan ma'lumki, Respublikaning milliy davlat sifatida ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, ma'naviy-ma'rifiy kamol toptiruvchi o'z taraqqiyoti yo'lini rivojlantirish, milliy istiqlol mafkurasini qaror toptirish va uni barcha xalq ommasi ongiga singdirish zaruriyatini taqozo etadi. Bu bilan nafaqat hozirgi avlod taqdiri, balki kelajak avlodning taqdiri ham shunga bog'liq ekanligini anglatadi.

Bizga ma'lumki, har qanday jamiyatning kelajagi yosh avlodning qanday ta'lim olishiga va qay tarzda tarbiyalanishiga bog'liq. Ana shunday avlodgina mamlakat oldida turgan umumdavlat ahamiyatiga molik vazifalarni bajarishga qodir bo'lib, o'z xalqining tarixiy taqdirini belgilab bera oladi. Shunga ko'ra yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalash davlatimiz oldida turgan muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Bu vazifalarni esa asosan xalq ta'limi tizimidagi muassasalar bajara oladi.

Mamlakatimizda ta'lim tizimida aniq va ravshan hamda ilmiy asoslangan davlat siyosati mavjud. U insonparvarlik va demokratiyaga suyangan bo'lib, unda har bir fuqaroning ta'limi va tarbiya olishi konstitutsiya va Ta'lim to'g'risidagi Qonun asosida qonunlashtirib qo'yilgan.

Respublikamizda hozirgi sharoitda xalq ta'limi tizimi mazmunini yangilash va yangi ijtimoiy muhit sharoitida uni yanada rivojlantirish zarur. Uni rivojlantirish esa ikki tamoyilga tayanada: birinchidan, ijtimoiy-iqtisodiy islohatlarni amalga oshirishda o'tmishni hisobga olib, tarixiy taraqqiyot davomida to'plangan

ma'naviy merosi va milliy qadriyatlardan; ikkinchidan, jahon ilmiy tafakkuri va ijtimoiy amaliyoti erishgan eng yaxshi tajribalardan samarali foydalanishdan iborat. Bu tamoyillar jamiyatimizning bundan keyingi rivojlanishi uchun ijtimoiy zamin va ma'naviy asos bo'lib xizmat qilishi tabiiydir.

O'zbekiston Respublikasining, 2019-yil 16-dekabrdagi O'RQ-595-sonli Qonuni, 2020- yil 23-sentyabrdagi "Ta'lim tog'risida"gi Qonuni Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi 802-sonli "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi Qarori, "Ilk qadam" davlat dasturlarini hayotga tadbqiq etishni har bir pedagog va tarbiyachidan talab etadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasiga qo'yiladigan davlat talablarida ta'kidlanganidek bolalarni ma'naviy yetuk bo'lib kamol topishlarida noan'anaviy mashg'ulotlar o'zining jonliligi, qiziqarliligi va bolalarga tez tushunarliiligi bilan ularning ruhiyati va dunyoqarashiga ijobiy ta'sir etishini ta'minlash hozirgi kunning juda muhim masalalaridan biridir. Chunki bolalik davri o'zining taqlidchanligi, hissiyotga beriluvchanligi bilan ajralib turadi.

Shuning uchun bolalarda ijodiy fikrlashni tarbiyalash, o'z-o'zini boshqarish, anglash va baholashni nazorat qilish uchun keng imkoniyat yaratish jamiyatdagi o'zgarishlar bilan bog'liq bo'lib, bular o'sib kelayotgan yosh avlod tarbiyasida kata ahamiyatga ega.

Pedagog, tarbiyachi har bir bolaning individual psixologik xususiyati, uning ruhiy rivojlanishi, qiziqishlari, qobiliyati, irodasi, zehnini aniqlab maqsadli mashg'ulotlar tashkil etishi zarur. Buning uchun tarbiyachi guruhdagi har bir bolani juda yaxshi bilishi, ular bilan doimiy ravishda muloqotda bo'lishi zarur. Bolalar bilan hozirgi kun talabalariga javob beradigan, bozor munosabatlariga, kasb-hunarga yo'naltiruvchi mashg'ulotlar tashkil etish, bunda bolalarning qobiliyati, iqtidorini inobatga olish ijodiy yondoshishi maqsadga muvofiqdir.

"Ta'lim tog'risida"gi Qonunning 8- moddasida "Maktabgacha ta'lim va tarbiya bolalarni o'qitish va tarbiyalashga, ularni

intellektual, ma'naviy-axloqiy, etik, estetik va jismoniy jihatdan rivojlantirishga, shuningdek bolalarni umumiy o'rta ta'limga tayyorlashga qaratilgan ta'lim turidir. Maktabgacha ta'lim va tarbiya olti yoshdan yetti yoshgacha bo'lgan bolalarni boshlang'ich ta'limga bir yillik majburiy tayyorlashni ham nazarda tutadi. Maktabgacha ta'lim va tarbiyani tashkil etish tartibi ushbu Qonun, shuningdek "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni bilan belgilanadi." – deb takidlangan.

Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev "zamonaviy maktabgacha ta'lim, sog'lom va barkamol avlodni voyaga yetkazishda mihim o'rin tutadi"- deb takidladilar. Aynan shuning uchun ham ma'naviy jihatdan mukammal rivojlangan insonni tarbiyalash, ta'lim va tarbiyani yuksaltirish, uchunchi renessans g'oyasini ro'yobga chiqaradigan yangi avlodni voyaga yetkazish davlatimizning eng muhim vazifalaridan biri bo'lib qoladi. Bu jarayonni samarali amalga oshirish uchun o'tmishimizni, tariximizni mukammal o'rganish, ijodiy tanqidiy yondoshgan holda mavjud yutuqlarini bugungi kundagi ta'lim-tarbiya jarayoniga tadbiq qilishni taqozo etadi.

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARINING TARIXIY RIVOJLANISHINING ILMIY- NAZARIY ASOSLARI

Maktabgacha ta'lim tashkiloti, shuningdek, bolalar bog'chasi, boshlang'ich maktab yoki o'yin maktabi sifatida ham tanilgan, bolalarga boshlang'ich maktabda majburiy ta'limni boshlashdan oldin erta bolalik davridagi ta'limni taklif qiladigan ta'lim muassasasi. U davlat yoki xususiy bo'lishi mumkin va davlat mablag'lari hisobidan subsidiyalanishi mumkin.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari haqida ma'lumot

Terminologiya mamlakatga qarab farq qiladi. Ba'zi Yevropa mamlakatlarida "Bolalar bog'chasi" atamasi *ISCED 0 darajasida* tasniflangan bolalarning *ISCED 1-darajasida* boshlang'ich maktabni boshlashdan oldin bir yoki bir necha yillik ta'lim majburiy bo'lgan rasmiy ta'limga ishora qiladi.

Tarixiy manbalarga murojaat qilar ekanmiz maktabgacha ta'lim tashkilotlarining dunyoda rivojlanishiga oid quyidagi ma'lumotlar uchraydi:

- 6 haftalikdan 6 yoshgacha bo'lgan boshlang'ich maktabgacha ta'lim muassasasi **yoki** bolalar bog'chasi (**Pre-Primary or Creche**) — ota-onalar o'z farzandlarini (bolalarini) boshlang'ich maktabgacha ro'yxatdan o'tkazishi mumkin bo'lgan bolalarni parvarish qilish bo'yicha ta'lim xizmati. Bu, shuningdek, bog'cha yoshidan kichik bo'lgan bolalar uchun xizmatlarni aniqlash uchun ham foydalanish mumkin, ayniqsa, bolalar bog'chasi majburiy bo'lgan mamlakatlarda. Maktabgacha ta'lim dasturi **bolalar bog'chasida** o'tkaziladi.

- 0 oylikdan 5 yoshgacha bo'lgan **bolalar bog'chasi (Nursery school)** — Buyuk Britaniya va AQShda

- 0 oylikdan **2½** yoshgacha bo'lgan bolalar bog'chasi (**Daycare**) (AQSh) — bolalar bog'chasida o'tkaziladi, ammo uni "bolalar parvarishi xizmati" yoki "kresh" deb ham atash mumkin.

- 2 yoshdan 5 yoshgacha bo'lgan **maktabgacha** ta'lim (**Preschool**) (AQSh va Buyuk Britaniya) — bolalar bog'chasida tayyorgarlik bolaning rivojlanishiga mos keladimi yoki yo'qligi bilan

bog'liqligi katta omil hisoblanadi, shuning uchun bola 2 yoshdan boshlab borishi kerak. Maktabgacha ta'lim bolalar bog'chasiga qatnaydigan har qanday bola uchun muhim va foydalidir, chunki u bolaga ijtimoiy munosabatlarga kirishishni boshlash imkonini beradi. Kognitiv, psixologik va jismoniy rivojlanishga asoslangan ta'lim orqali maktabgacha yoshdagi bola o'z atrof-muhitini va boshqalar bilan og'zaki muloqot qilishni o'rganadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar o'yin va muloqot orqali atrofdagi dunyo qanday ishlashini bilib oladilar.

- 4 yoshdan 5 yoshgacha bo'lgan **Pre-K** (yoki Pre-Bolalar bog'chasi) — u AQShdagi bolalar uchun maktabga kirgungacha bo'lgan vaziyatni o'z ichiga oladi. U yerda bolaga ranglar, raqamlar, shakllar va boshqalardan ko'ra ko'proq bilim va ko'nikmalar beriladi.

- 5 yoshdan 6 yoshgacha bo'lgan bolalar [bog'chasi](#) (AQSh) — boshlang'ich maktablar hisoblanadi; dunyoning ko'p qismlarida (ingliz tilida so'zlashadigan mamlakatlarda kamroq) bu rasmiy ta'limning birinchi bosqichini anglatadi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining kelib chiqish tarixi.

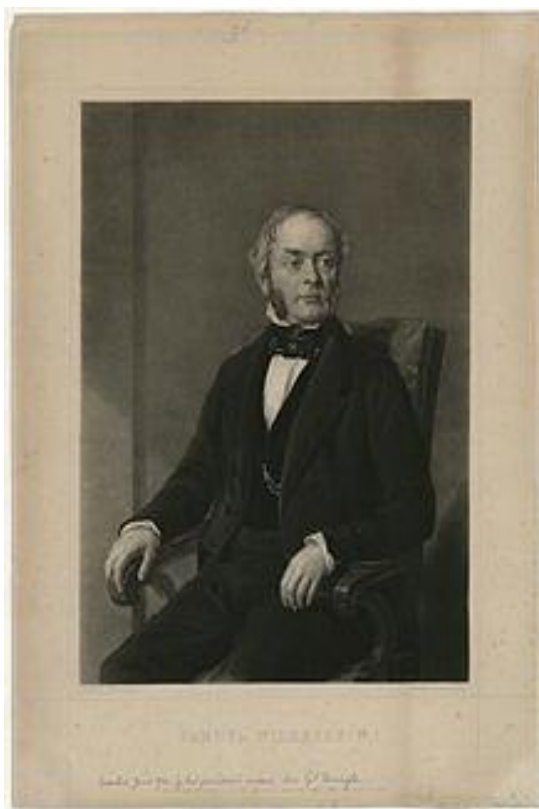
Yetim bolalar yoki fabrikalarda ishlaydigan ayollarning bolalari uchun o'quv maskanini ochishga urinishlar ko'p bo'lgan.

1779-yilda Iogann Fridrix Oberlin va Luiza Scheppler Strassburgda ota-onalari kun davomida ishda bo'ladigan maktabgacha yoshdagi bolalarga g'amxo'rlik qilish va o'qitish uchun dastlabki muassasaga asos solishdi. Taxminan bir vaqtning o'zida, 1780-yilda, xuddi shunday chaqaloqlar muassasalari Bavariyada tashkil etilgan 1802-yilda Pauline zur Lippe Detmoldda maktabgacha ta'lim markazini tashkil etdi.

1816-yilda faylasuf va pedagog Robert Ouen Shotlandiyaning Nyu-Lanark shahrida birinchi ingliz va ehtimol global miqyosda birinchi chaqaloqlar maktabini ochdi. Ouen tegirmon kooperativlari bilan birgalikda bolalarning har qanday mehnatga layoqatli bo'lishlari uchun bolalarga yaxshi axloqiy ta'lim berishni xohladi. Uning tizimi

asosan savodxonlik va hisob-kitoblarga ega bo'lgan itoatkor bolalarni voyaga yetkazishda muvaffaqiyat qozondi.

Samuel Uilderspin 1819-yilda Londonda o'zining birinchi bolalar maktabini ochdi va yana yuzlab maktablarni tashkil etdi. U ushbu mavzu bo'yicha ko'plab asarlar nashr etdi va uning ishi butun Angliya va undan uzoqdagi bolalar maktablari uchun namuna bo'ldi. O'yin Vilderspin ta'lim tizimining muhim qismi edi. U o'yin maydonchasini ixtiro qilgan. 1823-yilda Uilderspin maktabga asoslanib, *"On the Importance of Educating the Infant Poor"* ("Kambag'al go'daklarni tarbiyalashning ahamiyati to'g'risida") kitobini nashr etdi. U

Samuel Vilderspin, maktabgacha ta'lim asoschilaridan biri.

keyingi yili chaqaloqlar maktabi jamiyatida ishlay boshladi va boshqalarga o'z qarashlari haqida ma'lumot berdi. U shuningdek, *"The Infant System, for developing the physical, intellectual, and moral powers off all children from one to seven years of age"* ("Chaqaloq tizimi, bir yoshdan yetti yoshgacha bo'lgan barcha bolalarning jismoniy, intellektual va axloqiy kuchlarini rivojlantirish uchun") nomli asarini yozgan.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining dunyo bo'ylab tarqalishi.

Logan [Geynrix](#) Pestalotsini tanigan va undan ta'sirlangan grafinya Tereza Brunsvik (1775-1861) 1828-yil 27-mayda [Budadagi](#) qarorgohida **Angyalkert** (vengriyacha "farishta bog'i")ni ochilishidan ilhomlandi va yosh bolalar uchun o'n bitta parvarishlash markaziga asos soldi. 1836-yilda u maktabgacha ta'lim muassasalarini tashkil etish institutiga asos soldi. Bu g'oya

zodagonlar va o'rta sinflar orasida mashhur bo'ldi va butun Vengriya qirolligiga tarqaldi.

XIX-asrning ikkinchi yarmi XX-asrda Shvetsariya Angliya va boshqa Yevropa mamlakatlarida nemis pedagogi Fridrix Frebelning maktabgacha tarbiya nazariyasi keng ommolashdi. U ilk bor "bolalar bog'chasi" tushunchasini muomalaga kiritdi. Fridrix Frebelning (1782-1852) pedagogik tizimi va bolalar bog'chasining paydo bo'lish tarixi 1837-yilda borib taqaladi, bolalar bog'chasining asoschisi deb tanikli nemis pedagogi Fridrix Frebel hisoblanadi. Aynan u Germaniyaning Tyuringiyaning Shvartsburg-Rudolshtadt knyazligidagi Bad Blankenburg qishlog'ida *O'yin va Faoliyat* institutini ochdi va uni 1840-yil 28-iyunda bolalar bog'chasi deb nomini o'zgartirdi va ushbu atama butun dunyoda umumiy tarzda qabul qilindi. F.Frebelning katta xizmati bolalar bog'chasining ochilishi, shuningdek maktabgacha ta'lim uslubiyotining yaratilishi bo'ladi. Shuni ta'kidlash joizki aynan Frebel didaktik o'yinlar tizimini yaratishga asos solgan. Olim olib borgan ishlar unda shunday e'tiqodni shakllantirdiki, "bolalar o'yini-bu turmish ko'zgusi va ichki olamning erkin namoyishi"dir. F.Frebel mayda motorika yordamida bolalar nutqini rivojlantirishni taklif qilgan. Xilma-xil bolalar faoliyati turlari va mashg'ulotlarni taklif etgan, bular: mazaika, munchoqlar, cho'plar qog'ozlar, bo'yoqlar bilan ishlash, rasm chizish, qog'ozdan to'qish, qog'ozni qirqish, loydan narsalar yasash. Origamiga katta e'tibor qaratilgan. Olim jamoaviy tarbiyani insoniyat asosi deb bilgan. Maktabgacha ta'lim sohasi vujudga kelishida 1918-yilda Fridrix Frebel kursi qoshida Petrograd Maktabgacha ta'lim institutining tashkil etilishi muhim voqea bo'ldi. Bu ta'lim maskanida Maktabgacha ta'lim bo'yicha mutaxassis kadrlar tayyorlangan, shu bilan bir qatorda ilmiy-tadqiqot ishlari olib borilgan. 1919-yilda xalq maorifi komissariyati tomonidan "maktabgacha ta'lim" bo'yicha butun ittifoq anjumani bo'lib o'tdi. Bunda ijtimoiy Maktabgacha ta'lim sohasini tashkil etish, bola tarbiyasining nazariy-amaliy masalalari o'rin oladi.

Fredrix Frobel tomonidan o'qitilgan ayollar barcha Yevropa mamlakatlarida va butun dunyoda bolalar bog'chalarini ochdilar.

Qo'shma Shtatlardagi
birinchi bolalar bog'chasi
1856-yilda Viskonsin
shtatidagi Uotertaun
shahrida tashkil etilgan va
nemis tilida olib borilgan.
Elizabet Peabodi 1860-
yilda Amerikadagi birinchi
ingliz tilidagi bolalar
bog'chasiga asos solgan va
Amerikadagi birinchi bepul

1956-yilda Sharqiy Germaniyadagi bolalar bog'chasi

bolalar bog'chasiga 1870-yilda nemis sanoatchisi va filantropi Konrad Poppenxusen tomonidan asos solingan. Syuzan Blow tomonidan 1873-yilda Sent-Luisda yangi maktabgacha ta'lim muassasiga asos solingan. Kanadadagi birinchi xususiy bolalar bog'chasi 1870-yilda Sharlottaun shahridagi Uesliyan metodist cherkovi tomonidan ochilgan va o'n yillikning oxiriga kelib ular Kanadaning yirik shaharlari va shaharlarida keng tarqalgan edi. Mamlakatdagi birinchi davlat maktab bolalar bog'chalari 1882-yilda Ontario, Berlinda Markaziy maktabda tashkil etilgan. 1885-yilda Toronto Oddiy maktabida (o'qituvchilar tayyorlash) bolalar bog'chasida o'qitish bo'limi ochildi.

Elizabet Xarrison erta bolalik ta'limi nazariyasi bo'yicha ko'p yozgan va 1886-yilda Milliy ta'lim kollejini tashkil etish orqali bolalar bog'chasi o'qituvchilari uchun ta'lim standartlarini oshirish ustida ishlagan.

Head Start AQShda davlat tomonidan moliyalashtiriladigan birinchi maktabgacha ta'lim dasturi bo'lib, 1965-yilda Prezident Jonson tomonidan kam ta'minlangan oilalar uchun yaratilgan — o'sha paytda bolalarning atigi 10 foizi maktabgacha ta'lim muassasalariga qamrab olingan. Katta talab tufayli turli davlatlar

1980-yillarda kam ta'minlangan oilalar uchun maktabgacha ta'lim muassasalarini subsidiya qilgan.

Maktabgacha ta'lim - bu har bir bolaning tegishli tayyorgarlik muassasalari tomonidan amalga oshiriladigan, lekin uyda mustaqil ravishda amalga oshirilishi mumkin bo'lgan huquqidir.

XIX asrning oxirida Yevropa davlatlaridan so'ng mahalliy ochiq joylarda tayyorgarlik o'quv yurtlari paydo bo'ldi. Mamlakatimizda birinchi bepul bolalar bog'chasi 1866 yilda Sankt-Peterburg shahrida tashkil etildi. Shu bilan birga, intellektual bolalar uchun maxsus tayyorgarlik institutlari paydo bo'ldi.

XX asrning birinchi yarmida Rossiyada maktabgacha ta'limning ta'lim dasturi yetarli darajada rivojlangan.

Aholining erkinligi pulli va bepul tayyorgarlik tashkilotlarining butun muassasasi ochildi. Mamlakatimizda bir qancha bolalar bog'chalari mavjud bo'lib, ularni tashkil etish zamonaviy darajaga yaqin edi.

Barcha davlat bolalar bog'chalari 1934 yilda qabul qilingan va 1938 yildan buyon ushbu muassasalarning asosiy vazifalari aniqlangan dastlabki dastur, muassasalarning tuzilishi

hujjatlashtirildi, bolalar bog'chalari faoliyati hujjatlashtirildi va tarbiyachilar uchun metodik ko'rsatmalar kiritildi.

O'tgan asrning 40-yillarida maktabgacha ta'lim bu davrda misli

ko'rilmagan miqyosga erishdi. Mamlakat bo'ylab ikki milliondan ortiq bola bepul ta'lim olish imkoniyatiga ega.

1959 yilda maktabgacha ta'limning yangi institutlari pitomniklar ko'rinishida paydo bo'ldi. Bu erda ota-onalar 2 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarga o'z iltimoslarini yuborishlari mumkin, bu esa ta'lim vazifasini davlat o'qituvchilarining elkasiga o'tkazib, bo'sh vaqtini bo'shatib qo'yish imkonini beradi.

Mamlakatimizda 80-yillarning oxiri-90-chi yillar oralig'ida amalga oshirilgan ta'lim tizimini mukammal isloh qilish "Maktabgacha ta'lim kontseptsiyasi"ni shakllantirishga olib keldi. Hujjatda bolalarni tarbiyalash jarayonida o'qituvchilar tomonidan ta'qib qilinishi kerak bo'lgan bir necha asosiy tamoyillar mavjud:

1. Insoniylik - mehnatsevarlikni rivojlantirish, boshqalarning huquqlarini hurmat qilish, oila va atrofdagi dunyoni sevish.

2. Shaxsiy rivojlanish - bu bolaning jismoniy va aqliy salomatligini mustahkamlash va aqliy va mehnat faoliyatining asoslarini tushunishga yordam beradi.

3. Shaxsiy va differentsial ta'lim - bolaning niyatlarini rivojlantirish, bolalarning shaxsiy manfaatlari, qobiliyatlari va qobiliyatlari asosida ularni tayyorlash.

4. Deideologizatsiya - umuminsoniy qadriyatlarni oshkor qilish, umumiy ta'lim dasturlarini amalga oshirish jarayonida muayyan mafkurani rad etish.

Dastlabki maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rivojlanish sohalari

Bola hayotining dastlabki uch yili tilni o'zlashtirish, ijtimoiylashuv va o'rganishga munosabat uchun asos yaratishi juda muhimdir. Dastlabki yillarda va ayniqsa, dastlabki 3-5 yil ichida odamlar juda ko'p ma'lumotni o'zlashtira oladi. Miya birinchi yillarda eng tez o'sadi. Rivojlanishga mos dasturlarga ega yuqori sifatli va yaxshi tayyorlangan o'qituvchilar va maktabgacha ta'lim tashkilotlari bolalarning ta'lim natijalarini yaxshilashga uzoq muddatli ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Maktabgacha ta'limni qamrab oladigan rivojlanish sohalari turlicha. Biroq, odatda quyidagi asosiy sohalar taklif etilgan:

- Shaxsiy, ijtimoiy, iqtisodiy va hissiy rivojlanish;
- Muloqot (shu jumladan imo- [ishora tili](#)), gapirish va tinglash;
- Dunyo bilimi va dunyoni tushunish;
- Ijodiy va estetik rivojlanish;
- Matematik tushuncha;
- [jismoniy rivojlanish](#);
- Jismoniy salomatlik;
- O'yin;
- Jamoaviy ish;
- O'z-o'ziga yordam ko'rsatish ko'nikmalari;
- Ijtimoiy ko'nikmalar;
- Ilmiy fikrlash;
- [Savodxonlik](#).

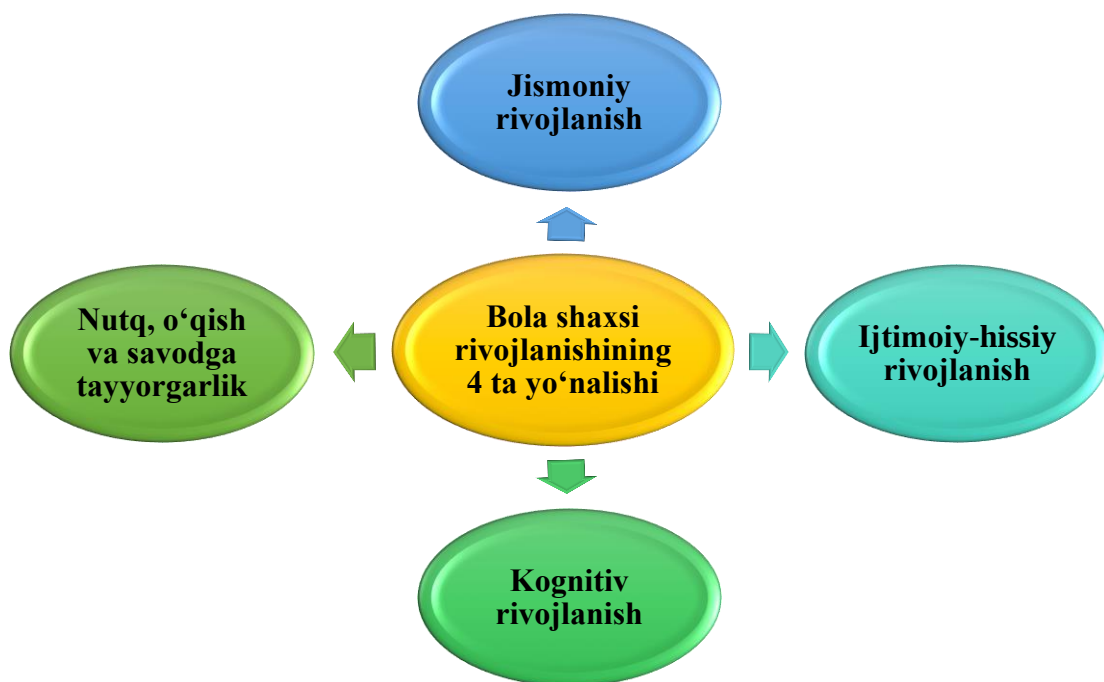
Maktabgacha ta'lim tizimi tuzilma (ma'muriyat, guruhlar soni, tarbiyachi-tarbiyalanuvchi nisbati, xizmatlar), jarayon (guruhdagi muhit sifati, tarbiyachi va bolaning o'zaro aloqasi va boshqalar) va moslashtirish (standartlar, o'quv dasturi, baholash) komponentlariga rioya qiladi.

Endilikda barcha sohani mamlakatning milliy ehtiyoj va manfaatlaridan kelib chiqib avlod-ajdodlarimizning azaliy turmush tarzi, an'analari, urf-odatlari hamda tarixiy tajribalarini hisobga olgan holda rivojlantirish muhim dolzarb masalalardan hisoblanadi. Bu esa o'z-o'zidan ma'lumki, respublikaning milliy davlat sifatida ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, ma'naviy-ma'rifiy kamol toptiruvchi o'z taraqqiyoti yo'lini rivojlantirish, milliy istiqlool mafkurasini qaror toptirish va uni barcha xalq ommasi ongiga singdirish zaruriyatini taqozo etadi. Bu bilan nafaqat hozirgi avlod taqdiri, balki kelajak avlodning taqdiri ham shunga bog'liq ekanligini anglatadi.

Ma'lumki, har qanday jamiyatning kelajagi yosh avlodning qanday ta'lim olishiga va qay tarzda tarbiyalanishiga bog'liq. Anna shunday avlodgina mamlakat oldida turgan umumdavlat ahamiyatiga

molik vazifalarni bajarishga qodir bo'lib, o'z xalqining tarixiy taqdirini belgilab bera oladi. Shunga ko'ra yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalash davlatimiz oldida turgan muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Bu vazifalarni esa asosan xalq ta'limi tizimidagi muassasalar bajara oladi.

Mamlakatimizda maorif tizimida aniq va ravshan hamda ilmiy asoslangan davlat siyosati mavjud. U insonparvarlik va demokratiyaga suyangan bo'lib, unda har bir fuqaroning ta'limi va tarbiya olishi konstitutsiya asosida qonunlashtirib qo'yilgan. Respublikamizda hozirgi sharoitda maktabgacha ta'limi tizimi mazmunini yangilash va yangi ijtimoiy muhit sharoitida uni yanada rivojlantirish zarur. Uni rivojlantirish esa ikki tamoyilga tayanada: birinchidan, ijtimoiy-iqtisodiy islohatlarni amalga oshirishda o'tmishni hisobga olib, tarixiy taraqqiyot davomida to'plangan ma'naviy merosi va milliy qadriyatlardan; ikkinchidan, jahon ilmiy tafakkuri va ijtimoiy amaliyoti erishgan eng yaxshi tajribalardan samarali foydalanishdan iborat. Bu tamoyillar jamiyatimizning bundan keyingi rivojlanishi uchun ijtimoiy zamin va ma'naviy asos bo'lib xizmat qilishi tabiiydir.

Chizma. Davlat talablarini ishlab chiqish asosida bola shaxsi rivojlanishining 4 ta yo'nalishi

Davlat talablarini ishlab chiqish asosida bola shaxsi rivojlanishining 4 ta yo'nalishi olingan.

1. Jismoniy rivojlanish, o'z-o'ziga xizmat va gigiyena.
2. Ijtimoiy-hissiy rivojlanish.
3. Nutq, o'qish va savodga tayyorgarlik.
4. Bilish jarayoni, atrof olam to'g'risidagi bilimga ega bo'lish va uni anglash.

Bu to'rtta yo'nalish bo'limlariga bo'linib, birgalikda bola rivojlanishining yaxlitligini tashkil etadi.

Qayta ishlangan talablar jamiyatning maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishi haqidagi bilimlarni yaxshilashga tarbiya sohasida ota-onalarning ko'nikmalarini mustahkamlashga, shuningdek, muassasalarda ta'lim dasturlari va metodikalarini baholashga qaratilgan.

Ushbu hujjat bolalarga "Tamg'a osish" vositasi sifatida emas, balki bolalar sharoitini yaxshilash, ularning bolalik huquqini ta'minlash sifatida qo'llanilishi lozim.¹

Birinchi bo'lim maktabgacha yoshdagi bolalarga beriladigan ta'lim-tarbiyaning maqsadi, vazifasi O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim-to'g'risida»gi Qonuni va Kadrlar tayyorlash milliy dasturi talabalaridan kelib chiqib, maktabgacha yoshdagi bolalar jismoniy rivojlanishi, o'z-o'ziga xizmat va gigiyena ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgandir.

Yuqorida qayd etganimizdek, maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasiga qo'yiladigan davlat talablarini bajarish O'zbekiston Respublikasi hududida faoliyat ko'rsatayotgan mulkchilik shakli va idoraviy bo'ysunishidan qat'iy nazar barcha ta'lim muassasalari uchun majburiydir.

Ikkinchi bo'lim, ijtimoiy-hissiy rivojlanish deb nomlanib, bu yerda ijtimoiy rivojlanish borasida kattalar bilan muloqot, tengdoshlari bilan muloqot ko'nikmalarini shakllantirish, hissiy

¹ Vaxabova F. va boshqalar. Maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasiga qo'yilgan davlat talablari. – T.: 2010. 3-bet.

rivojlanishida esa «men» konsepsiyasini rivojlanishi, hissiy ifodalash jarayonlarini tarbiyalash ko'zda tutiladi.

Uchinchi bo'lim nutq, o'qish va savodga tayyorgarlik deb nomlanadi. Bunda asosan eshitish va tushunish malakasini shakllantirish, impressiv muloqotchilik; nutq malakasi, ekspressiv muloqotchilik; o'qish va savodga tayyorganlik; kitobning qadr-qiyamatini tushunish, o'qish va savod malakalarini egallash.

To'rtinchi bo'lim bilish jarayoni, atrof-olam to'g'risidagi bilimga ega bo'lish va uni anglash, elementar matematik tasavvurlar; elementar matematik bilim va malakalar (son, sanoq, kattalik, shakl, masofa va vaqt to'g'risida tasavvurga ega bo'lish). Atrof olam to'g'risidagi bilimlarga ega bo'lish va uni anglash. Atrof olam to'g'risidagi malakaga ega bo'lish (tirik jonzo, yer kurrasi to'g'risida tasavvurga ega bo'lish).

Davlat talablari ko'rsatkichlariga erishish «Bolani rivojlantirish va maktabga tayyorlash tayanch dasturi» asosida bolalarning ilk yoshidan 6-7 yoshga yetgunga qadar amalga oshiriladi. Bolalarning bilim, ko'nikma va malakalari har o'quv yilining yakunida tayanch dasturda keltirilgan talablar asosida nazorat mashg'ulotlari orqali tekshirib boriladi. 6-7 yoshdagi bolalarning maktabga tayyorlik darajasi ushbu Davlat talablari ko'rsatkichlari asosida tekshiriladi.

Davlat talablari asosida tuzilgan «Bolani rivojlantirish va maktabga tayyorlash tayanch dasturi»ga asosan maktabgacha yoshdagi bolalarning ota-onalari, tarbiyachilari hamda o'zlari uchun turli sohalar bo'yicha dasturlar, qo'llanmalar, tavsiyalar, qiziqarli kitoblar, aqliy va jismoniy rivojlantirishga yordam beradigan turli-tuman o'yinchoqlar va ta'lim-tarbiya qurollari yaratiladi.

Davlat talablarida belgilangan ko'rsatkichlarga erishish, yosh avlodni kamolotga yetkazishda bolalar uchun mo'ljallangan teleko'rsatuv va radioeshittirishlarning faoliyati ham maqsadli yo'nalishda olib boriladi. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi, O'zbekiston teleradiokompaniyasi bilan hamkorlikda ota-onalar va tarbiyachilar uchun muntazam ko'rsatuv va

eshittirishlar olib boriladi, maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy, ma'naviy va jismoniy rivojlanishiga xizmat qiladigan turli-tuman filmlar yaratiladi. Davlat talablarini xayotga joriy etishni targ'ibot qilishda matbuotdan keng foydalaniladi.

Maktabgacha ta'lim-tarbiya to'g'risidagi Davlat talablarida belgilangan ko'rsatkichlarga erishish 6-7 yoshdagi bolalarni maktabga to'la-to'kis tayyorlashga, maktabda beriladigan ta'limni mukammal o'zlashtirishlariga, mustaqil O'zbekistonning ravnaqi uchun xizmat qiladigan barkamol inson bo'lib yetishishlariga zamin hozirlaydi.

O'ZBEKISTONDA MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARI RIVOJLANISH TARIXI

Ma'lumki jamiyatdagi o'zgarishlar albatta ta'lim tizimini o'zgarishini taqozo etadi. 1917 yil oktabr to'ntarishidan keyin yuzaga kelgan sho'ro xukumati ham avvalo ta'lim tizimi, o'quv-tarbiyaviy ishlarni isloh qilish, xalq maorifi tizimining yangi shakllarini joriy etish yuzasidan bir qator vazifalarni belgilab berdi. Bunday tadbirlarni amalga oshirish Turkistonda xalq sovetining 1918 yil 14 maydagi dekreti asosida boshlandi. Xalq maorifi kamsorligiga va uning mahalliy sovetlar hududidagi bo'limlariga yuklandi. O'quvchilarning ilm-fanning zarur asoslari bilan bir qatorda, mehnat ko'nikmalarini ham bera oladigan yagona sho'ro "mehnat maktabi" xalq maorifi uchun asosiy negiz qilib olindi. Bu davrda Turkistonda turli yo'nalishdagi maktablar mavjud edi. (rus maktablari, rus-tuzem maktablari, musulmon maktablari, madrasalar)

Maktabgacha yoshdagi bolalar jalb qilingan maktab

Mehnat maktablarini asosiy negiz sifatida, ommalashtirish ko'p kuch mablag' talab etadigan masala edi. O'qituvchilarning yetishmasligi, darsliklarning kamligi va maktab jihozlarining yo'qligi ta'lim tizimini rivojlantirishga to'sqinlik qilar edi.

O'zbekiston hududida maktabgacha tarbiya muassasalar tarixiga e'tibor qaratsak, 1917 yil oktabr to'ntarishiga qadar deyarlik bo'lmagan deb hisoblash mumkin. Chunki hududda mahalliy millat vakillari o'g'il bolalarini 4-5 yoshdan boshlab diniy maktablarga berishga harakat qilar edi. Bu yoshdagi qiz bolalar tarbiyasi oiladan tashqariga chiqmas edi. Biroq o'lkaga kelgan ruslar o'z bolalari uchun birinchi maktabgacha tarbiya muassasalarni Toshkentda, Namanganda, Samarqandda tashkil etgan edilar. Bu tarbiya uchoqlarida asosan rus tilida ish olib borgan tarbiyachilar faoliyat ko'rsatardi.

Bu maktabgacha tarbiya muassasalari rahbarlari Turkistonda tug'ilib voyaga yetgan va Peterburg, Moskva shaharlarida o'qigan yoshlar tashkil etar edi.

Toshkentda 1918 yili bir nechta maktabgacha bog'chalar va 12 ta bolalar maydonchalari ochildi. Shu jumladan eski shahar qismida musulmon bog'chasi

ham ochildi. Yangi ochilgan maktabgacha tarbiya bog'chalarining ochilishi, ijtimoiy-iqtisodiy og'ir sharoit jarayonida qarovsiz qolgan balalarni o'z bag'riga oldi. Shuning bilan birgalikda ba'zi ishlayotgan onalarning bemalol ishlash imkoniyatlarini yuzaga keltirdi. Bu bog'chalarda asosan bolalarga mehnat tarbiyasi berishga kata e'tibor qaratilgan edi. Ish qurollari sifatida loy, qog'oz, karton, tikish

materiallaridan foydalanilar edi. Bolalar maydonchalarida esa mehnat jarayonining turli tumanliligini yuzagakeltirish maqsadida gullarni parvarish qilish, yog'ochlardan o'yinchoqlar yasash, jonli burchak tashkil qilish ishlari amalga oshirilar edi.

Toshkentdagi Mirobod bolalar maydonchasida qilingan sayohatda turli millat bolalarining uchrashuvi ularda, ya'ni bolalarda muloqot jarayonining shakllanishi, gumanizm g'oyalarining paydo bo'lishiga asos soldi.

Turkiston respublikasi xalq maorifi kamsorligi qoshida "maktabgacha" bo'lim tashkil etildi. 1918 yil dekabr oyida bu bo'lim bolalar bog'chalari va maydonchalari rahbarlarini tayyorlash bo'yicha kurslar to'g'risidagi nizomlarni turli viloyatlarga jo'natdi. Bu nizomga ko'ra kursga musulmon qizlaridan hech qanday bilimlar talab qilinmaydi. Ishlashga xohish bildirishning o'zi yetarli. Bu kurslarda o'qish uchun viloyatlarga quyidagicha o'rin ajratilgan edi:

Samarqand viloyatiga 8 ta va ura-tubaga 2 ta

Farg'ona viloyatiga 10 ta

Sirdaryo viloyatiga 12 ta

Buxoro viloyatiga 10 ta

O'zbekistonda shu asosda maktabgacha tarbiya muassasasiga asos solindi. Respublikada ayollar bo'limi tashabbusi bilan 1919 yilda 102 bolalar bog'chasi faoliyat ko'rsatib mahalliy xalq bolalaridan 635 tasi tarbiyachilikka jalb qilingan edi.

1919 yil 15 sentabrda quyidagi bolalar bog'chalari tarmog'i mavjud edi. Bu jadvalda o'z aksini topgan.²

Viloyatlar	Bolalar bog'chasi soni	Ularda tarbiyalanayotgan bolalar soni
Sirdaryo	34	2113
Farg'ona	29	1279
Samarqand	14	927
Semiregenskaya	24	1587
Jami	101	5906

² Bendrikov K.Ye. Ocherki po istorii narodnogo obrazovaniya v Turkestane. - M.: «APN Defer», 1960. -441str

Bu maktabgacha tarbiya muassasalarida mahalliy xalq bolalari 10% atrofida tashkil qilar edi. Qanday bo'lishidan qat'iy nazar birinchi bor ota-onalarning ishonchlarini oqlay boshlagan edi. Ijtimoiy maktabgacha tarbiya yozgi bolalar maydonchalari shaklida tez rivojlandi va ota-onalar diqqatini o'ziga jalb qildi.

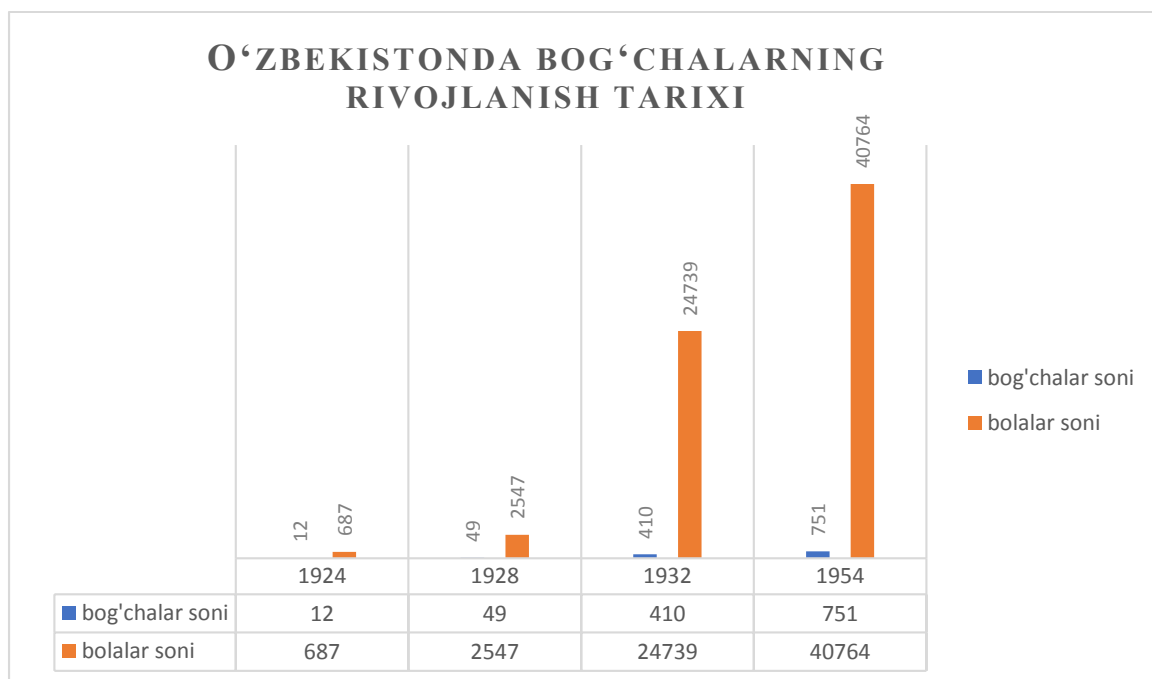
1919-yilda davlatdagi siyosiy va iqtisodiy holat munosabati bilan o'sib kelayotgan avlodning sog'ligini saqlash, oziq-ovqat bilan ta'minlash masalalari bilan shug'ullanuvchi "Bog'chalarni himoyalash Kengashi" tuzildi. Bu davrda bollarni davlatning yanada sermahsul mintaqalariga ko'chirib keltirish, shuningdek, ularni ovqat, kiyim-kechak, uy, yoqilg'i, tibbiy yordam bilan ta'minlash masalalari yechilgan. Bu masalalarni yechishning asosiy vositasi ommaviy oshxonalar, yasli va bog'chalar, boshqa tomondan esa ayollarni respublikaning jamoat va siyosiy hayotida faol ishtirok etishga yordam bo'lgan.

Maktabgacha tarbiya ishini aniq tashkil qilish uchun 1918-yilda respublikada Toshkentning Eski shahrida o'zbek bolalari uchun 4-bolalar bog'chasi tashkil qilindi. 1919-yilda esa Samarqandda 2-bolalar bog'chasi va 3-bolalar uyida maktabgacha guruhlar ochildi. 1926- yilga kelib maktabgacha ta'lim tashkilotlarida (jami 40 ta) 2000ga yaqin bolalar bo'lgan. Bu esa respublikadagi maktabgacha bo'lgan yoshdagi bolalarning 36,4 % ni tashkil qilardi. Maktabgacha tarbiya ishchilari malakasini oshirishga qaratilgan maktabgacha tarbiya dasturining ishlab chiqilishi muhim muvaffaqiyat bo'ldi. 1927-yilda boshlangan ayollarning hujum harakati munosabati bilan bolalarning bolalar bog'chasiga berish hollari yanada ko'paydi. Kasaba uyushmalari va yirik fabrika-zavodlar yordamida ishlayotgan ayollarga yana bir yordamchi tashkilot-yozgi sog'lomlashtirish maydonchalari ta'sis e'tildi. XX asrning 30-yillarini maktabgacha tarbiya dasturlarida bolalar bog'chalarining tozalik va metodik yordam holatini tekshirish keng tarqaldi. Bu tekshirishlar natijalariga ko'ra xonalar va maydonchalarning jihozlanmaganligi, asbob-uskunalar bilan ta'minlanmaganligi, tozalik me'yorlariga amal

qilinmasligi kabi kamchiliklarga qarshi kurash olib borilgan. Qishloqlardagi bolalar bog'chalari va maydonchalari maktabgacha tarbiya tashkilotlariga nisbatan bo'lgan salbiy qarashlar tufayli katta qiyinchiliklarga duchor bo'lgan.

1920 yillarda savodsizlik muassasalarini tugatgan birinchi mahalliy xotin-qizlardan tarbiyachilar yetishib chiqa boshladi.

Ma'lumki, 1924 yilda amalga oshirilgan milliy davlat chegaralanishi natijasida mintaqa kartasi qaytadin tuzildi. Shuni ta'kidlash lozimki, 20-yillarda juda murakkab, siyosiy ijtimoiy va ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar respublikaning milliy madaniyatiga har xil ta'sir o'tkazdi, barcha sohalardagi o'zgarishlarni qarama-qarshi tusga kiritdi va xalq maorifi rivojiga, shu jumladan ijtimoiy maktabgacha tarbiya muassasalar tarmog'ining o'sishiga o'z ta'sirini ko'rsatdi.

XX asrning 20-50- yillarida bog'chalar va bolalar soni bo'yicha rivojlanish diagrammasi.

Shu murakkab jarayonga qaramasdan asta-sekinlik bilan ijtimoiy maktabgacha tarbiya muassasalari respublikada rivojlanib bordi. Bu holatni quyida keltirilgan jadvalda ko'rishimiz mumkin.

Respublikada 1926-yildan boshlab yangi tipdagi maktabgacha yoshdagi bolalar sog'lomlashtirish yozgi maydonchalari yuzaga keldi.

Bu tipdagi tarbiya muassasalari ayniqsa qishloq joylarda ayollarni dala ishlarida samarali qatnashish imkoniyatlarini yuzaga keltirdi.

1930-yilda O'zbekistonda respublikaning barcha katta shaharlari va viloyatlarida o'z bo'linmalariga ega bo'lgan maktabgacha tarbiya pedagogik maslahatxonasi tashkil qilindi. Uning faoliyati doimiy ma'ruzalar, radiosuhbatlar, ayollar uchun ko'rgazmalar tashkil qilishdan iborat edi. Ular uchun bolalarga eng yaxshi burchak qilish bo'yicha musobaqa ham o'tkazilgan. Pedagogik maslahatlar beruvchilar oilalarga borishgan va bolalar burchaklarini tashkil qilishgan va shu bilan bolalarni bog'chalarga qabul qilish tartiboti hamda oilalarning tarbiya masalalari bo'yicha maslahat berish bilan birlashtirilgan. 1933-1934-yillarda sanab o'tilgan harakatlar natijasida O'zbekistonda 3840 ta kolxoz maydonchalari bo'lib, unda 127 ming bolalar qatnashgan. 1933-yil bolalar bog'chalari uchun ilk dastur loyihalarini ishlab chiqarish yili bo'ldi. Rusiy zabon bolalar bog'chalari dasturlari asosida tuzilgan bu dasturlar keyinchalik mahalliy sharoitlarni inobatga olib qayta tuzilgan. Maktabgacha tarbiya birlashmalarining metodik faoliyati yagona markaz tomonidan rahbarlikni amalga oshirishga ehtiyoj sezgan.

1934-yil Toshkentda tuzilgan Respublika maktabgacha tarbiya metodik xonasi shunday markaz vazifasini bajardi. Ommaviy maktabgacha tarbiyaning rivojlanishida eng katta to'siqlardan biri malakali kadrlarning yetishmasligi bo'lgan. Qishloq aholisidan kadrlar tayyorlash uchun qisqa muddatli 3 oylik kurslar tashkil qilingan. Bundan tashqari XX asrning 70-yillari boshidan maktabgacha tarbiya mutaxassislarini tayyorlash vazifasi pedagogik o'quv yurtlari zimmasiga qo'shildi. 1930-yildan Toshkentda faoliyat yurituvchi pedagogik o'quv yurti 1936-yilda 60 ta mutaxassis tayyorladi. Natijada 1938-1939-yillarda respublikada 927 ta bolalar bog'chasi ochilgan edi va ularda 36710 ta bola bor edi. Maydonchalar soni esa 4835 ta bo'lib ularda 152000 bola bor edi. Shu bilan birga bu

vaqtda onalar uchun “Bolalar xonalari” nomli maktabgacha tarbiya tashkilotlari ham tuzilgan.

Shu davrda va keying yillarda maktabgacha tarbiyani yaxshilash maqsadida quyidagi choralar ko‘rilgan:

- joylarda metodik ishlarni tashkil qilish;
- mebel, o‘quv qo‘llanmalari, o‘yingohlarning standartlarini ishlab chiqish;

- maktabgacha tarbiya masalalariga jamoatchilik va aholining e‘tiborini qaratish (matbuotda nashr qilish, hujjatlarni tuzish) va sh.k.

Ikkinchi jahon urushi davrida respublikada maktabgacha tarbiya muassasalarining ish faoliyati yanada murakkablashdi. Chunki, 1940 yilga nisbatan tarbiyalanuvchilar soni ikki barobar oshdi. Urush ketayotgan hududlarda 16 ming bolalar va maktabgacha tarbiya muassasalari to‘liq O‘zbekistonga ko‘chirilib olib kelingan edi. Urush yillari O‘zbekistonga 200 ming bola ko‘chirib keltirilgan va natijada bolalar bog‘chalari tarmog‘ining kengayishi, ularda ish kunini uzaytirish zaruriyati paydo bo‘lgan. Urush-yillari maktabgacha internatlar ham tashkil qilingan. Ulardagi tarbiyaning o‘ziga xosligi shundan iboratki, ularda o‘z oilasi, yaqinlaridan ajragan bolalar tarbiyalanishgan. Bu holda pedagoglarning har bir bola uchun mas‘uliyati tabora oshib borgan. Urushdan keyingi davrda oziq-ovqat muammolari munosabati bilan kuchsizlangan bolalar uchun sog‘lomlashtirish chora-tadbirlari kuchaytirildi. Bu maqsadda respublikaning bir qator shaharlarida sanatoriya tipidagi bog‘chalar tashkil qilindi. Qishloq hududida maktabgacha tarbiyaning rivojlanishiga katta ahamiyat berilgan. Bu qishloq ho‘jaligi mahsulotlari, ayollar mehnatidan foydalanish zaruriyati bilan bog‘liq edi. 1959-yildan maktabgacha tarbiyaning yagona tuzilishni tashkil qilish maqsadida ikki turdagi maktabgacha tarbiya tashkilotlari bitta yasli bog‘chaga birlashtirildi. Bu esa bolalarni tarbiyalash jarayonining faollashuviga olib keldi. O‘rta maxsus ma‘lumotli mutaxassislar Toshkent va Marg‘ilon pedagogika o‘quv yurtlari tomonidan amalga oshirilgan.

1957-58-yillar ular 517 ta mutaxassis chiqarishgan. Metodik va tarbiyaviy ishlarni yaxshilash maqsadida Toshkent, Samarqand, Buxoro, Namangan, Farg'ona, Chirchiq shaharlarida maktabgacha tarbiya xonalari ochilgan.

1960-yillarga kelib O'zbekiston respublikasi bo'yicha maktabgacha tarbiya muassasalar tarmog'i faoliyatini takomillashtirish bo'yicha me'yoriy hujjatlar, farmoyishlar qabul qilindi. Bu hujjatlarga ko'ra bolalar bog'chalarida tibbiy xizmatlarni yaxshilash, barcha turdagi maktabgacha tarbiya muassasalarni zamonaviy binolar bilan ta'minlash kabi chora-tadbirlar belgilandi. Bu chora-tadbirlarga ko'ra yangi tipdagi «yasli-bog'cha» binolari qurilib, bularda tug'ilgandan 7 yoshgacha bo'lgan bolalar tarbiyalanishlariga mo'ljallangan edi.

1960-yillarga maktabgacha tarbiya muassasalariga kadrlar tayyorlash masalasiga ham e'tibor berilib, Toshkent shahri va viloyat markazlarida maktabgacha pedagogika bilim yurtlari tashkil qilindi va bog'chalar uchun mavjud bo'lgan tarbiyachilar ehtiyojlari qondirila boshladi.

1961-yil Qori-Niyoziy nomidagi pedagogika fanlari ilmiy-tadqiqot markazida O'zbekistondagi maktabgacha tarbiya muammolari ustida, tadqiqot olib boruvchi, bolalar bog'chalari va metodika xonalariga yordam ko'rsatuvchi markaz ochildi.

1963-yilda respublikada 2394 ta maktabgacha tarbiya muassasalari mavjud bo'lib, bularda 185 ming bolalar qamrab olingan edi. 1970-yilda esa maktabgacha tarbiya muassasalar tarmog'i 3978 ta bo'lib, bular 375 ming bolalar tarbiyaladilar.

Toshkentda 1966-yil 26-aprelda bo'lib o'tgan zilzila natijasida 225 ta maktabgacha tarbiya tashkilotlari vayron bo'ldi. Biroq qisha vaqt mobaynida boshqa respublika quruvchilari yordami bilan bu tashkilotlar qayta tiklandi.

1970-yillarga kelib respublikada maktabgacha tarbiya muassasalar tarmog'i 4813 taga yetdi va bularda tarbiyalanuvchilar soni qariyb yarim millionga yetdi.³

Shulardan 2798 tasi qishloq joylarda bo'lib, 197 ming bola tarbiyalanmoqda edi. Bu davrda kolxoz va sovxozlarda maktabgacha tarbiya muassasalar tarmog'ining o'sishiga alohida e'tibor qaratilgan edi. Jumladan. shu davrda (1979 y) Farg'ona viloyatining Leningrad rayonining Hamza Hakimzoda sovxozida 20 ta bolalar bog'chasida 2 mingdan ziyod bolalar tarbiyalanmoqda edi. Namangan viloyatining Uchqurg'on tumanida 39% bolalar maktabgacha tarbiya muassasalariga qamrab olingandi.

Bu davrda maktabgacha tarbiya tizimida oliy va o'rta ma'lumotli kadrlarni tayyorlashga ham e'tibor qaratildi. Respublikamizda pedagogika institutlari qoshida maktabgacha tarbiya bo'lim va fakultetlar tashkil qilindi. 14 ta pedagogika bilim yurtlarida qariyb 10 ming o'quvchilar o'qib, har yili 3 ming o'quvchi bitirib chiqmoqda edi. Shulardan 80% qishloq joylariga yuborilardi.

Maktabgacha tarbiya muassasalarida ish mazmunini takomillashtirish maqsadida barcha viloyat markazlarida tashkil etilgan malaka oshirish institutlarida har 5 yilda bir marotaba tarbiyachilar malakadan o'tishi tashkil etilgandi.

Bu yillar bolalar bog'chalari qattiq va yumshoq jihozlar bilan ta'minlanishi ham ancha yaxshilandi.

O'zbekiston xalq maorifi vazirligi qoshida maktabgacha tarbiya metod kabinetining faoliyat ko'rsatishi va viloyatlardagi xalq ta'limi bo'limlaridagi filiallari o'quv tarbiya ishlarini takomillashtirishga kata hissa qo'shdi. Ayniqsa, maktabgacha tarbiya muassasalari faoliyatiga bag'ishlangan bir qator darslik, uslubiy qo'llanmalar, dasturlarning yuzaga kelishi bolalar ish mazmuni takomillashuviga ta'sir etdi.

XX asrning 60-80-yillarda ommaviy maktabgacha tarbiya quyidagi yo'nalishlarda amalga oshirilgan:

³ O'zbekiston Respublikasining tashkil topganligining 50 yilligiga bag'ishlangan ilmiy-nazariy anjuman materiallari. -T.: 1974 y.18bet.

-markazlashgan jamoa xo'jaliklararo maktabgacha tarbiya tashkilotlarining ish tajribasini o'rganish uchun respublika majlislarini o'tkazish;

- kolxozlar orasida eng yaxshi maktabgacha tarbiya tashkiloti nomiga musobaqa o'tkazish;

- yuqumli kasalliklardan aziyat chekuvchi bolalar uchun maxsus tashkilotlar tashkil etish;

- bolalar sog'ligini saqlash bo'yicha maktabgacha tarbiya tashkilotlarini tashkil qilish;

- yasli bog'cha va boshqa tarbiya tashkilotlari uchun mutaxassislar tayyorlash;

- respublikaning pedagogik va musiqa o'quv yurtlarini keng turdagi mutaxassislar tayyorlab berishga o'tkazish;

- maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashning yagona dasturini ishlab chiqish;

- bolalarning estetik tarbiyasiga katta ahamiyat berish;

-o'zbek milliy san'ati asarlaridan foydalanish va boshqalar.

Maktab va maktabgacha ta'limning tashkil topishi, O'zbekiston mustaqillikka erishgandan keyingi davrdagi maktabgacha ta'lim. O'zbekistonning mustaqil davlat maqomini qo'lga kiritishi bilan jamiyatning ijtimoiy muammolari yanada ko'paydi va keskinlashdi. Birinchidan, siyosiy, ma'naviy, iqtisodiy ustuvor yo'nalishlarning almashishi, ikkinchidan, bu davrda ijtimoiy muammolarni yaxshi tushunmaslik oqibatida ro'y berdi. Biroq, demokratiya va oshkoralik tamoyillari, xorij davlatlari tajribasi yordamida davlat muhtojlarga real ijtimoiy pedagogik yordam bermoqda, ijtimoiy pedagogik fanini rivojlantirish uchun chora-tadbirlar ko'rmoqda.

Bugungi kunda ham maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiya tizimini yangi bosqichga ko'tarish davlatimiz siyosatining ustuvor masalalaridan biriga aylanmoqda. 2019- yil 8- may kuni O'zbekiston Respublikasi prezidentining "Maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash

to'g'risida"gi PQ-4312 sonli qarori qabul qilindi. Mazkur qarorga muvofiq quyidagilar belgilab qo'yildi:

Prezident qaroriga ko'ra, O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi tasdiqlangan va u quyidagilarni nazarda tutadi:

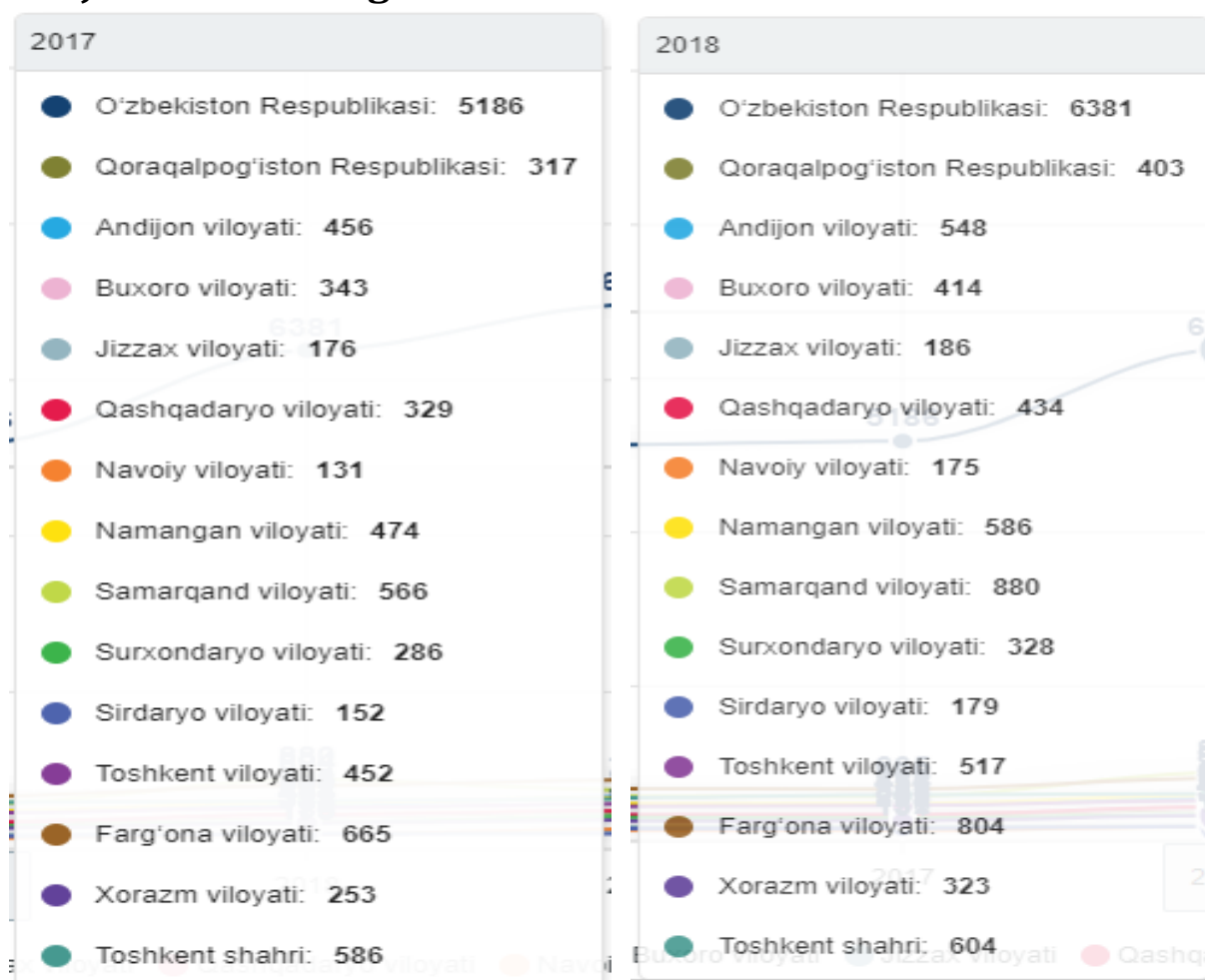
- maktabgacha ta'lim sohasidagi normativ-huquqiy bazani yanada takomillashtirish;
- maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlanishi uchun shart-sharoitlar yaratish;
- bolalarning sifatli maktabgacha ta'lim bilan qamrovini oshirish, undan teng foydalanish imkoniyatlarini ta'minlash, mazkur sohada davlat-xususiy sherikligini rivojlantirish;
- maktabgacha ta'lim tizimiga innovatsiyalarni, ilg'or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish;
- maktabgacha ta'limni boshqarish tizimini takomillashtirish, maktabgacha ta'lim muassasalari faoliyatini moliyalashtirish shaffofligi va samaradorligini ta'minlash;
- maktabgacha ta'lim tizimiga maktabgacha ta'lim tizimi xodimlarini tayyorlash, qayta tayyorlash, malakasini oshirish, tanlab olish va rivojlantirishga mutlaqo yangi yondashuvlarni joriy etish;
- maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarning sog'lom va balanslashtirilgan ovqatlanishini, sifatli tibbiy parvarishini ta'minlash;
- Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini 2019 yilda amalga oshirish bo'yicha "Yo'l xaritasi";
- 2019–2024 yillarda O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishning maqsadli ko'rsatkichlari;
- 2025–2030 yillarda O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishning maqsadli ko'rsatkichlari tasdiqlangan.

Olib borilayotgan islohotlar natijasida maktabgacha ta'lim tashkilotlarining ko'лами va tarbiyalanuvchilarning qamrov doirasi ham oshib bormoqda.

Buni quyidagi statistik ma'lumotlardan ham ko'rish mumkin.

Klassifikator	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
O'zbekiston Respublikasi	5375	5221	5192	5160	5150	5126	5138	5186	6381	6968	7753	7868	8412
Qoraqalpog'iston Respublikasi	332	330	327	319	320	320	317	317	403	466	501	523	546
Andijon viloyati	461	460	461	460	460	461	456	456	548	657	703	718	765
Buxoro viloyati	358	349	348	348	343	344	341	343	414	482	515	566	593
Jizzax viloyati	168	168	169	169	170	171	173	176	186	217	265	282	307
Qashqadaryo viloyati	355	363	361	337	332	332	329	329	434	482	509	524	557
Navoiy viloyati	157	134	131	130	129	129	129	131	175	245	278	285	305
Namangan viloyati	504	474	473	478	478	468	472	474	586	643	669	653	689
Samarqand viloyati	574	571	565	554	564	565	568	566	880	743	848	874	921
Surxondaryo viloyati	365	295	294	295	294	293	294	286	328	412	546	520	594
Sirdaryo viloyati	163	149	157	157	151	151	152	152	179	186	217	218	236
Toshkent viloyati	459	457	454	456	450	440	440	452	517	569	688	607	668
Farg'ona viloyati	694	697	687	686	686	678	670	665	804	874	959	990	1065
Xorazm viloyati	281	263	260	257	256	251	251	253	323	360	402	433	451
Toshkent shahri	504	511	505	514	517	523	546	586	604	632	653	675	715

1- jadval. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari soni.

2019

● O'zbekiston Respublikasi:	6968
● Qoraqalpog'iston Respublikasi:	466
● Andijon viloyati:	657
● Buxoro viloyati:	482
● Jizzax viloyati:	217
● Qashqadaryo viloyati:	482
● Navoiy viloyati:	245
● Namangan viloyati:	643
● Samarqand viloyati:	743
● Surxondaryo viloyati:	412
● Sirdaryo viloyati:	186
● Toshkent viloyati:	569
● Farg'ona viloyati:	874
● Xorazm viloyati:	360
● Toshkent shahri:	632

2020

● O'zbekiston Respublikasi:	7753
● Qoraqalpog'iston Respublikasi:	501
● Andijon viloyati:	703
● Buxoro viloyati:	515
● Jizzax viloyati:	265
● Qashqadaryo viloyati:	509
● Navoiy viloyati:	278
● Namangan viloyati:	669
● Samarqand viloyati:	848
● Surxondaryo viloyati:	546
● Sirdaryo viloyati:	217
● Toshkent viloyati:	688
● Farg'ona viloyati:	959
● Xorazm viloyati:	402
● Toshkent shahri:	653

2021

● O'zbekiston Respublikasi:	7868
● Qoraqalpog'iston Respublikasi:	523
● Andijon viloyati:	718
● Buxoro viloyati:	566
● Jizzax viloyati:	282
● Qashqadaryo viloyati:	524
● Navoiy viloyati:	285
● Namangan viloyati:	653
● Samarqand viloyati:	874
● Surxondaryo viloyati:	520
● Sirdaryo viloyati:	218
● Toshkent viloyati:	607
● Farg'ona viloyati:	990
● Xorazm viloyati:	433
● Toshkent shahri:	675

2022

● O'zbekiston Respublikasi:	8412
● Qoraqalpog'iston Respublikasi:	546
● Andijon viloyati:	765
● Buxoro viloyati:	593
● Jizzax viloyati:	307
● Qashqadaryo viloyati:	557
● Navoiy viloyati:	305
● Namangan viloyati:	689
● Samarqand viloyati:	921
● Surxondaryo viloyati:	594
● Sirdaryo viloyati:	236
● Toshkent viloyati:	668
● Farg'ona viloyati:	1065
● Xorazm viloyati:	451
● Toshkent shahri:	715

Klassifikator	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
O'zbekiston Respublikasi	549762	575805	620769	634052	690975	732852	874385	1115437	1196421	1321358	1455790
Qoraqalpog'iston Respublikasi	30517	31962	38185	39677	40909	50507	57710	82737	91284	92827	93258
Andijon viloyati	42443	44171	46526	53099	58396	58446	78721	111478	124813	131323	146288
Buxoro viloyati	25975	28069	30615	31902	34824	40105	56255	67260	75570	80934	85563
Jizzax viloyati	26165	25741	25781	23668	24237	20367	32389	45110	52100	59696	66728
Qashqadaryo viloyati	27149	26637	29889	30339	50464	58388	50204	66035	75924	82824	91834
Navoiy viloyati	18976	19564	20333	21104	22374	24732	26938	34777	36982	45588	49954
Namangan viloyati	44722	45440	46842	48650	53375	57444	76006	104569	122445	122069	121019
Samarqand viloyati	51846	50203	63762	61167	71954	65550	81474	126285	140130	141063	155835
Surxondaryo viloyati	21357	24754	26838	26912	28996	29021	36890	53712	55631	69829	92680
Sirdaryo viloyati	13984	15295	15310	15775	18245	19131	25265	30359	28739	33128	35683
Toshkent viloyati	53587	56087	60310	62714	64049	67494	72335	81045	77138	91930	106478
Farg'ona viloyati	68750	74432	74591	75767	78648	85092	111368	130269	140897	165113	180793
Xorazm viloyati	20025	20388	21849	22009	22814	33502	45394	55250	58128	75390	85457
Toshkent shahri	104266	113062	119938	121269	121690	123073	123436	126551	116640	129644	144220

Jadval. Tarbiyalanuvchilar soni

Klassifikator	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
O'zbekiston Respublikasi	55513	57707	57641	58349	59688	63259	81051	96455	106814	115980	131679
Qoraqalpog'iston Respublikasi	3245	3211	3295	3359	3404	3845	5109	6570	7210	7920	8131
Andijon viloyati	4788	4862	4928	4890	4996	5429	7226	9431	9977	11736	12236
Buxoro viloyati	3216	3284	3338	3438	3657	3984	5722	6805	7375	8113	8672
Jizzax viloyati	1507	1531	1512	1606	1593	1663	2428	3551	4029	4553	4716
Qashqadaryo viloyati	3047	3010	2951	2957	3068	3113	4487	5315	7387	7562	8321
Navoiy viloyati	2283	2298	2296	2298	2354	2499	2891	3703	3951	4396	4537
Namangan viloyati	5237	5534	5565	5452	5741	6068	8480	9978	10780	10878	11548
Samarqand viloyati	4965	5104	4584	4743	4856	5227	6874	8346	9501	9752	13488
Surxondaryo viloyati	2234	2416	2426	2429	2500	2552	3149	4137	4799	5698	7028
Sirdaryo viloyati	1336	1412	1562	1515	1518	1718	2362	2672	2837	3019	3210
Toshkent viloyati	5256	5298	5468	5639	5699	6002	6763	7319	7694	8444	10123
Farg'ona viloyati	7577	8578	8261	8454	8698	8967	11655	13938	15744	17104	20396
Xorazm viloyati	2601	2610	2658	2657	2712	3024	4134	4859	5783	6371	6996
Toshkent shahri	8221	8559	8797	8912	8892	9168	9771	9831	9747	10434	12277

**Jadval. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining
pedagog xodimlari soni**

Klassifikator	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
O'zbekiston Respublikasi	198	247	754	1105	1670	1549	1826
Qoraqalpog'iston Respub	7	3	27	67	82	90	98
Andijon viloyati	5	4	34	128	166	174	216
Buxoro viloyati	4	8	26	75	96	103	113
Jizzax viloyati	2	3	4	25	61	66	73
Qashqadaryo viloyati	1	1	78	113	126	121	136
Navoiy viloyati	0	1	11	48	73	75	84
Namangan viloyati	11	12	46	94	101	70	84
Samarqand viloyati	13	11	268	100	168	170	178
Surxondaryo viloyati	2	2	7	80	196	144	165
Sirdaryo viloyati	1	1	5	16	31	29	35
Toshkent viloyati	33	37	63	102	199	116	165
Farg'ona viloyati	25	27	24	55	117	109	161
Xorazm viloyati	5	6	11	37	68	80	93
Toshkent shahri	89	131	150	165	186	202	225

Jadval. Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari soni

Klassifikator	2017	2018	2019	2020	2021	2022
O'zbekiston Respublikas	1907	3182	6964	9657	10809	14251
Qoraqalpog'iston Respul	13	135	430	556	573	683
Andijon viloyati	54	180	923	1499	1805	2116
Buxoro viloyati	40	94	421	636	623	752
Jizzax viloyati	9	18	229	458	533	571
Qashqadaryo viloyati	64	303	587	864	756	1008
Navoiy viloyati	1	44	330	431	500	474
Namangan viloyati	72	159	384	368	538	573
Samarqand viloyati	59	315	570	943	902	1189
Surxondaryo viloyati	10	49	468	261	468	925
Sirdaryo viloyati	1	22	147	189	239	329
Toshkent viloyati	577	608	774	888	928	1586
Farg'ona viloyati	163	152	302	827	747	1184
Xorazm viloyati	28	34	219	394	511	637
Toshkent shahri	816	1069	1180	1343	1686	2224

Jadval. Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarining pedagog xodimlari soni

Klassifikator	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
O'zbekiston Respublikasi	12716	15806	27916	69083	98057	115069	151339
Qoraqalpog'iston Respublikasi	657	143	1216	4481	6835	7902	8785
Andijon viloyati	228	340	1595	10002	17708	17810	23248
Buxoro viloyati	63	574	1045	4191	6436	7391	9355
Jizzax viloyati	23	116	200	2209	4904	5952	7486
Qashqadaryo viloyati	610	594	2661	6805	8201	8927	11533
Navoiy viloyati	0	50	346	3339	4516	5898	6563
Namangan viloyati	317	628	1392	3896	4506	5586	6282
Samarqand viloyati	444	479	3907	6056	11087	11238	14292
Surxondaryo viloyati	84	111	468	4995	2838	5935	11714
Sirdaryo viloyati	15	25	189	1563	2087	2881	3997
Toshkent viloyati	5129	5565	6096	8409	8632	9802	14984
Farg'ona viloyati	1073	1703	1961	3477	8556	8246	12606
Xorazm viloyati	207	344	406	2633	4743	7283	9800
Toshkent shahri	3866	5134	6434	7027	7008	10218	10694

Jadval. Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilar soni.

Mazkur statistik jadvallar tahlili shuni ko'rsatadiki. Bugungi kunda O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlarining soni va unga jalb qilinayotgan tarbiyalanuvchilar soni oshib bormoqda. Maktabgacha ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlar samarasi o'laroq maktabgacha ta'lim muassasasida mashg'ulotlarning sifat-samaradorligini ham oshirib boorish maqsadga muvofiq. Shu nuqtai nazardan yondoshganda tizim pedagogik mahoratli tarbiyachi – pedagog xodimlarga ham ijtimoiy zarurat sezadi.

SAMARQAND VILOYATIDA MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARINING TASHKIL TOPISHI

Hozirga kunda respublikamizning barcha hududlarida maktabgacha tarbiya muassasalari barcha turlari, ya'ni umumiy turdagi davlatga qarashli bo'lgan maktabgacha ta'lim tashkilotlari, nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari, oilaviy nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari, mehribonlik uylari, sanatoriya tipdagi maktabgacha talim tashkilotlari, xususiy maktabgacha ta'lim tashkilotlari mavjud bo'lib, bularning barchasi maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasiga qo'yiladigan davlat talablari va u talablar asosida tuzilgan "Ilk qadam» davlat o'quv dasturiga qat'iy ravishda rioya qilgan holda faoliyat ko'rsatmoqda. Mazkur maktabgacha ta'lim tashkilotlari eng zamonaviy texnologik jihozlar bilan ta'minlangan bo'lib, o'zlarining pedagogik salohiyatiga ega.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonunning 8- moddasida "Maktabgacha ta'lim va tarbiya bolalarni o'qitish va tarbiyalashga, ularni intellektual, ma'naviy-axloqiy, etik, estetik va jismoniy jihatdan rivojlantirishga, shuningdek bolalarni umumiy o'rta ta'limga tayyorlashga qaratilgan ta'lim turidir. Maktabgacha ta'lim va tarbiya olti yoshdan yetti yoshgacha bo'lgan bolalarni boshlang'ich ta'limga bir yillik majburiy tayyorlashni ham nazarda tutadi. Maktabgacha ta'lim va tarbiyani tashkil etish tartibi ushbu Qonun, shuningdek "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi [Qonuni](#) bilan belgilanadi"- deb takidlangan. Boshqaruvning tashkiliy tuzilmalari, ilmiy, moliyaviy, xo'jalik va boshqa yo'nalishlardagi faoliyatini tashkil etishni mustaqil belgilab olish huquqini belgilab berdi. Bu o'z o'rnida barkamol shaxs, komil insonni voyaga yetkazish, yangicha tafakkurga ega bo'lgan, mustaqil fikrlovchi, irodali, iymoni but, hayotda aniq maqsadga ega bo'lgan erkin shaxsning shakllanishiga xizmat qiladi. Shunday ekan, maktabgacha ta'lim muassasasi faoliyatini O'zbekiston respublikasining amaldagi qonunlari, me'yoriy-xuquqiy hujjatlari

doirasida va zamon talablariga mos ravishda tashkil etishga mas'uldir.

Bugungi kunda yosh avlodni har jihatdan barkamol inson sifatida shakllantirish ta'lim-tarbiya tizimida o'rganilishi dolzarb muammolardan biri. Barkamol inson deganda ham aqliy, ham axloqiy, ham jismoniy kamol topgan shaxs tushuniladi. Ta'lim-tarbiyaning maqsadi har bir jihatdan barkamol shaxsni shakllantirishdan iborat. Zero "barkamol" so'zining lug'aviy ma'nosi ham kamolotga erishgan, kamol topgan, bekamu-ko'st, yetuk har jihatdan to'kis, mukammal ma'nolarini bildiradi.

Hozirgi davrdagi o'zgarishlar har bir kishidan bilim, salohiyat, samarali mehnat, madaniyatlilik, yuqori malaka, yuksak onglilik, ijodkorlik, jamiyat oldida mas'uliyatini his etishni talab etadi. Insonparvarlik, demokratik, mustaqil davlat quruvchi har bir inson ana shu hislatlarga ega bo'lgan taqdirdagina jamiyatni rivojlantirish qobiliyatiga ega bo'ladi.

Hozirgi yangilanayotgan jamiyatning rivojlanishi jarayonida insonni tarix, madaniyat va o'z hayotining obyekti sifatida bilishni shakllantirish va rivojlantirish imkoni vujudga kelgan bir sharoitda "inson – ijodkor shaxs" sifatida baholanmoqda. Ijtimoiy hayotda insonni dunyoni o'zgartiruvchi qudratli kuch sifatida, uning manfaatlarini himoya qilgan holda, ko'p qirrali ijodiy imkoniyatlari beqiyosligini tushungan tarzda inson mohiyatini anglab yetish, uning borlig'i, hayotda tutgan o'rni va hayoti ma'nosini ochib berishga munosabatining o'zgarishi namoyon bo'lmoqda.

Bu o'z navbatida insonni jamiyatning mavhum bir zarrasi sifatida emas, balki unga dunyoni o'zgartiruvchi kuch, ijodkor, erkin shaxs sifatida munosabatda bo'lishni talab qilmoqda. Ana shunday yondoshish insonni to'laqonli, ya'ni zamon talabi, darajasi rivojlangan inson – mutelikdan, ma'naviy qashshoqlikdan holi bo'lgan, Vatan, millat va davlat manfaati yo'lida faoliyat ko'rsatuvchi shaxs sifatida kamolga yetishga olib keladi.

Xalqimizning tarixi qadim zamonlardan tortib, to hozirgi kungacha bo'lgan turli tarixiy davrlarda tarbiya, maktab va pedagogika nazariyalarning taraqqiyotini davrlar talabi ososida o'rganish har bir ijtimoiy tuzum, uning kelajagi, insoniyat istiqboli, kishilarning hayot va turmush darajasi fan va madaniyat taraqqiyotidan boxabar qilishdir.

Binobarin, bugungi erkinligimiz tufayli, ko'hna Turkiston diyorida istiqomat qilib kelgan barcha xalqlar milliy qadriyatlarning qayta tiklanishi va rivojlanishiga shart-sharoitlar vujudga keldi. Ayni paytda o'zbek va boshqa qardosh xalqlarining milliy shakllanishi va rivojlanishini zamon talablariga mos keladigan ta'lim-tarbiya tizimisiz tasavvur qilish mumkin emas.

Yosh avlodni tarbiyalash va o'qitish nazariyasi bilan amaliyotning qanday taraqqiy qilib kelganligini bilmay turib yosh avlodlarni har tomonlama komil inson etib tarbiyalash masalalarini ilmiy ravishda hal qilib bo'lmaydi. Bu ajdodlarimiz tomonidan isbot qilingan ilmiy-nazariy, falsafiy-tarbiyaviy haqiqatdir.

Yuqorida qayd etilgan fikrlardan kelib chiqib, bugungi yoshlarimizni Respublikamizda shu jumladan, viloyatimizda ijtimoiy maktabgacha ta'lim muassasalarining yuzaga kelishi, rivojlanishi to'g'risidagi ma'lumotlardan xabardor qilish orqali o'tmishimizga ijodiy, tanqidiy yondoshish, real ilmiy dunyoqarashni shakllantirishdan iboratdir.

Respublikamizda bo'lgani kabi Samarqand viloyatida ham 1917 yil oktyabr to'ntarishiga qadar bir nechta xususiy maktabgacha ta'lim muassasalarini hisobga olmasa birorta maktabgacha ta'lim muassasa bo'lmagan.

Samarqand viloyati xududida maktabgacha ta'lim muassasalarining tashkil etilishi tarixiga nazar tashlaganimizda shu narsaga guvohi bo'ldikki, Samarqandda maktabgacha ta'lim muassasalari 1923 yildan boshlab faoliyat ko'rsata boshlagan. Maktabgacha ta'lim muassasalari Xalq ta'limi bo'limi qoshida tashkil etilgan. Bu maktabgacha ta'lim muassasalarida hozirgi kundagidek

yosh xususiyatlari hisobga olingan guruhlar bo'lmagan, balki bolalar umumiy ravishda soniga qarab guruhlarga ajratilgan, ya'ni bir guruhning o'zida 1 yoshdan 7-8 yoshgacha bo'lgan bolalar aralash ravishda tarbiyalangan.

Dastlabki bolalar bog'chalari revolyutsiya davrida tashkil etilgan bo'lib, ko'pchilik ota-onalar kun-u-tun harbiy harakatlar bilan band bo'lgan va ularning bolalariga qarash va ularni nazorat qilish uchun ma'lum bir maqomga ega bo'lgan muassasa lozim bo'lib qoldi. Natijada bolalar bog'chalari tashkil etildi. Bolalar bog'chalariga ko'proq badavlat, boy kishilarning bolalari, rus millatiga mansub bo'lgan odamlarning bolalari, harbiylarning bolalari qabul qilinar edi.

Eng birinchi tashkil etilgan bolalar bog'chalaridan biri Samarqand shahri xududida joylashgan № 2 - bolalar bog'chasi bo'lib, u 1923-yilda tashkil etilgan va Samarqand shahar Xalq ta'limi bo'limiga qarashli bo'lgan. 1938 yilga kelib Samarqand shahri 3 ta tumanga bo'linishi munosabati bilan ushbu bog'cha yana qaytadan tashkil etilgan va Siyob tumani Xalq tumani bo'limiga qarashli bo'lgan.

1955-yil oktyabr oyiga kelib Siyob tumani tugatilgan va mazkur bolalar bog'chasi yana Samarqand shahri Xalq ta'limi bo'limiga bo'ysungan.

1925-yilda Samarqand shahar Xalq ta'limi bo'limi qoshida yana bir bolalar bog'chasi tashkil etildi. Bu bolalar bog'chasi № 3 - bog'cha bo'lib, u Siyob tumani Xalq ta'limi bo'limi tomonidan tashkil qilingan. 1938 yildan boshlab Siyob tumani tomonidan tuman Xalq ta'limi bo'limiga bo'ysungan. 1955-yildan boshlab tumanlar tugatilishi munosabati bilan yana shahar Xalq ta'limi bo'limiga bo'ysungan.

1926-yilda Siyob halq ta'limi bo'limi tomonidan Samarqand shahar Xalq ta'limi bo'limi qoshida № 6 bolalar bog'chasi tashkil etilgan.

1928-yilda Siyob tumani Xalq ta'limi bo'limi tomonidan № 7 - bolalar bog'chasi tashkil etilgan. Mazkur bolalar bog'chasi Samarqand shahar Xalq ta'limi bo'limi tizimiga bo'ysungan. 1938-yil

Siyob tumani tashkil etilishi munosabati bilan tuman Xalq ta'limi bo'limiga bo'ysungan.

1931-yilda Siyob tumani Xalq ta'limi bo'limi tomonidan № 14 -bolalar bog'chasi tashkil etilgan va 1938 yilgacha Samarqand shahar Xalq ta'limi bo'limiga bo'ysungan. 1955 yilda tumanlarga bo'linish munosabati bilan № 14 bog'cha Siyob tumani Xalq ta'limi bo'limi qaramog'iga o'tkazilgan.

1939-yilda Siyob tumani Xalq ta'limi bo'limi qoshida №37 bolalar bog'chasi tashkil etilgan. 1955 yilgacha bu bolalar bog'chasi ham Siyob tumani Xalq ta'limi bo'limiga qarashli bo'lgan. Tumanlar tugatilishi munosabati bilan Samarqand shahar Xalq ta'limi bo'limiga bo'ysungan.

1939-yilda Samarqand shahri 3 tumanga bo'linishi munosabati bilan № 29 bolalar bog'chasi xududiy jihatdan Temir yo'l tumani Xalq ta'limi bo'limiga o'tkazildi. Agar mazkur bolalar bog'chasining tashkil etilishi tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak, bu bolalar bog'chasining tashkil etilgan vaqti noma'lum. Taxminlarga qaraganda bu bolalar bog'chasi revolyutsiya davrida tashkil etilgan.

1942-yilning -iyunida 29-son bolalar bog'chasi qayta tashkil qilindi va Temir yo'l tumani Xalq ta'limi bo'limiga qarashli bo'lgan 41 - bolalar bog'chasiga aylantirildi. Bu bolalar bog'chasida shu xududda joylashgan harbiy harakatlar bilan band bo'lgan ota-onalarning bolalari uchun bo'lib, bu yerda faqat harbiylarning bolalari tarbiyalanardi va bu bog'cha 29/41 raqamli bolalar bog'chasi № 29 - bolalar bog'chasi deb nomlandi.

1955-yilda 15-oktyabr Samarqand shahridagi tumanlarning tugatilishi munosabati bilan № 2-bolalar bog'chasi Samarqand shahar Xalq ta'limi bo'limiga o'tkazildi.

Biz arxiv manbalaridan Samarqand viloyati maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarixini o'rganish maqsadida bir nechta bolalar bog'chalarini o'rgandik. O'rganishlar natijasida bolalar bog'chalarining tashkil topgan yili, manzili, ish tartibi, ulardagi

bolalar soni va shu kabi boshqa ma'lumotlarni qo'lga kiritdik. Hozir biz sizlarni ushbu bolalar bog'chalari bilan tanishtiramiz.

№ 1 – bolalar bog'chasi - Samarqand shahri sobiq Ivanovskaya ko'chasida joylashgan. Bu bolalar bog'chasiga faqatgina rus millatiga mansub bo'lgan bolalarni qabul qilishgan. Bolalar bog'chasida dastlab to'rtta tarbiyachi va mudira faoliyat ko'rsatgan. Bolalar bog'chasida ikkita I va II guruhlar mavjud bo'lib, I guruhda 3 yoshdan 5 yoshgacha bo'lgan bolalar tarbiyalangan, II guruhda 5 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalar tarbiyalangan.

Bu bolalar bog'chasida jami 35 ta bola mavjud bo'lib, shulardan 26 tasi o'g'il bolalar va 9 ta qiz bolalar bo'lgan. Bu bog'chaning jami xizmatchilari 13 kishidan iborat bo'lgan, shulardan 2 tasi erkak kishi, qolganlari ayol kishi bo'lgan. Bu bolalar bog'chasi 1921-yil 15-mayda tashkil topgan.

№ 2-bolalar bog'chasi – Samarqand shahri Ishchilar ko'chasining 2-uyida joylashgan. Dastlab tashkil etilgan paytida mazkur bolalar bog'chasida to'rtta tarbiyachi va mudira faoliyat ko'rsatgan. Bolalar bog'chasida ikkita I va II guruhlar mavjud bo'lib, I guruhda 3 yoshdan 5 yoshgacha bo'lgan bolalar tarbiyalangan, II guruhda 5 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalar tarbiyalangan. Mazkur bolalar bog'chasida jami 27 ta bola mavjud bo'lib, shulardan 12 tasi o'g'il bolalar va 15 ta qiz bolalar bo'lgan. Bu bog'chaning jami xizmatchilari 11 kishidan iborat bo'lgan, shulardan 2 tasi erkak kishi, qolganlari 9 tasi ayol kishi bo'lgan. Bu bolalar bog'chasiga faqatgina rus millatiga mansub bo'lgan fuqarolarning bolalari qabul qilingan.

№ 3 – bolalar bog'chasi - Samarqand shahri sobiq Veratsachenskaya ko'chasining 40- uyida joylashgan. Bu bolalar bog'chasiga faqatgina rus millatiga mansub bo'lgan fuqarolarning bolalari qabul qilingan. Dastlab tashkil etilgan paytida mazkur bolalar bog'chasida uchta tarbiyachi va mudira faoliyat ko'rsatgan. Bolalar bog'chasida uchta guruh, ya'ni I, II va III guruhlar mavjud bo'lib, I guruhda 3-5 yoshli bolalar, II guruhda 5-5,5 yoshli bolalar va III guruhda 5,5- 7,5 yoshli bolalardan tashkil topgan. Mazkur bolalar

bog'chasida jami 83 ta bola tarbiyalanib, shulardan 38 tasi o'g'il bolalar va 45 tasi qiz bolalarni tashkil qilgan. Bu bolalar bog'chasida jami 5 kishi faoliyat ko'rsatgan bo'lib, ularning barchasi ayol kishilar bo'lgan. Bolalar bog'chasining birinchi mudirasi K.Anorova bo'lgan.

№ 6-bolalar bog'chasi – Samarqand shahri sobiq Klarbishenskaya ko'chasining 5-uyida joylashgan. Bu bolalar bog'chasiga faqatgina arman millatiga mansub bo'lgan fuqarolarning bolalari qabul qilingan. Dastlab tashkil etilgan paytida mazkur bolalar bog'chasida uchta tarbiyachi va mudira faoliyat ko'rsatgan. Bolalar bog'chasida uchta guruh, ya'ni I, II va III guruhlar mavjud bo'lib, ular katta guruh, o'rta guruh va kichik guruh deb atalgan. Katta guruhda 6-7 yoshli bolalar tarbiyalangan, o'rta guruhda 5-5,5 yoshli bolalar tarbiyalangan va kichik guruhda 3-4 yoshli bolalar tarbiyalangan. Mazkur bolalar bog'chasida jami 64 ta bolalar bo'lib, ularning 32 tasi o'g'il bolalar va 32 tasi qiz bolalarni tashkil qilgan. Bu bolalar bog'chasida jami 6 kishi faoliyat ko'rsatgan.

Endi esa biz sizlarni 1921-22-yillarda tashkil topgan va o'z faoliyatlarini olib borgan bolalar bog'chalari bilan tanishtirishga harakat qilamiz. Quyida sizlarning e'tiboringizga bir nechta bolalar bog'chalarining raqamlari va tarixidan ba'zi bir ma'lumotlar keltirilayapti.

№ 2 – bolalar bog'chasi – Samarqand shahrining sobiq Karl Marks va Lermontovskiy burchagida joylashgan. Mazkur bolalar bog'chasida jami 80 ta bolalar bo'lib, shulardan 42 tasi o'g'il bolalar va qolganlari esa qiz bolalar bo'lgan. Bolalarning yoshi 3 yoshdan 8 yoshgacha bo'lgan. Dastlab tashkil etilgan paytida mazkur bolalar bog'chasida to'rtta tarbiyachi va mudira faoliyat ko'rsatgan. Bolalar bog'chasiga yoz faslida bolalar to'liq qatnashgan qishda esa faqat 40 ta bola kelgan. Bu bolalar bog'chasida 4 ta guruh mavjud bo'lib, kichik guruhda 3-4 yoshli bolalar, o'rta guruhda 5 yoshli bolalar va 2 ta katta guruhda 6-6,5 yoshli bolalar tarbiyalanganlar.

№ 40 – bolalar bog'chasi – Samarqand shahri sobiq Vereshchinskaya ko'chasida joylashgan. Bu bolalar bog'chasining 5

ta xonasi mavjud bo'lib, unda jami 69 ta bolalar tarbiyalangan, shulardan 39 tasi qiz bolalar va qolgan 30 tasi esa o'g'il bolalardan tashkil topgan. Bolalarning yoshi 3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lib, bog'chaga kuniga o'rtacha kamida 48 ta bola, ko'pi bilan 55 ta bola qatnagan. Bolalarning to'liq qatnashmasliklarini sababi ularning tez-tez kasallikka chalinib turishlari yoki oyoq kiyimining yo'qligi deb ko'rsatilgan. Dastlab tashkil etilgan paytida mazkur bolalar bog'chasida to'rtta tarbiyachi, bitta amaliyotchi qiz va mudira faoliyat ko'rsatgan.

№ 3 – bolalar bog'chasi – Samarqand shahri sobiq Vereshchinskaya ko'chasida joylashgan. Mazkur bolalar bog'chasi 1920 yilning 1 iyunida tashkil topgan. Bu bolalar bog'chasining 5 ta xonasi mavjud bo'lib, unda jami 62 ta bolalar tarbiyalangan. Bolalarning yoshi 3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan. Bolalar bog'chasida to'rtta guruh, ya'ni I, II va III, IV guruhlar mavjud bo'lib, I guruhda 3-4 yoshli bolalar tarbiyalangan bo'lib, ular 18 tani tashkil qilgan, II guruhda 4- 5 yoshli bolalar tarbiyalangan bo'lib, ular 16 kishidan iborat bo'lgan, III guruhda 5- 5,5 yoshli bolalar tarbiyalangan bo'lib, ular 17 ta boladan iborat bo'lgan va IV guruhda 6-7 yoshli bolalar tarbiyalangan bo'lib, ular 16 ta boladan tashkil topgan. Bolalar bog'chasida tarbiyalanayotgan bolalarning asosiy qismi rus millatiga mansub fuqarolarning bolalari bo'lib, faqat 6 ta bola arman millatiga mansub bo'lgan fuqarolarning bolalari va 4 ta bola juhud millatiga mansub bo'lgan fuqarolarning bolalari bo'lgan. Dastlab tashkil etilgan paytida mazkur bolalar bog'chasida to'rtta tarbiyachi va mudira faoliyat ko'rsatgan. Birinchi mudirasi A.Spiridonova bo'lgan.

№ 7 – bolalar bog'chasi – 1921 yilda tashkil etilgan bo'lib, Samarqand shahrida joylashgan, ammo aniq manzili ma'lum emas. Bu bolalar bog'chasiga faqatgina arman millatiga mansub bo'lgan fuqarolarning bolalari qabul qilingan. Dastlab tashkil etilgan paytida mazkur bolalar bog'chasida to'rtta tarbiyachi va mudira faoliyat ko'rsatgan. Bolalar bog'chasida uchta guruh, ya'ni katta, o'rta va

kichik guruhlar deb atalgan. 3 ta katta guruh, 1 ta o'rta guruh va 1 ta kichik guruh bo'lgan. Mazkur bolalar bog'chasida jami 80 ta bolalar bo'lib, ularning 34 tasi o'g'il bolalar va 46 tasi qiz bolalarni tashkil qilgan. Bolalar bog'chasining birinchi mudirasi A.Sitorova bo'lgan. jami 6 kishi faoliyat ko'rsatgan.

Samarqand viloyat davlat arxivi materiallari o'rganish jarayonida shuning guvohi bo'ldikki, viloyatda maktabgacha ta'lim muassasalari borasida tizimli ma'lumotlarni olish juda qiyin kechdi. Bunga asosiy sabablardan biri biz izlanish olib borgan davrda faqat Samarqand shahrining o'zida bir necha bor tumanlar tashkil etilgan va qo'shib yuborilgan. Jumladan, 1938 yilda Samarqand shahrida Siyob, Temiryo'l, Bog'ishamol tumanlari tashkil qilingan va 1955 yilda tumanlar qo'shib shahar xalq ta'limi ixtiyoriga o'tkazilgan.

O'tgan davr mobaynida mamlakatimizda o'sib borayotgan yosh avlodni sog'lom va har tomonlama yetuk voyaga yetkazish, ta'lim-tarbiya jarayoniga samarali ta'lim va tarbiya shakllari hamda usullarini joriy etishga qaratilgan maktabgacha ta'limning samarali tizimini tashkil etish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirildi.

Shu bilan birga, olib borilgan tahlil, bolalarning maktabgacha ta'lim bilan qamrovini ta'minlash, maktabgacha ta'lim muassasalarini zamonaviy o'quv-metodik materiallar va badiiy adabiyotlar bilan to'ldirish, sohaga malakali pedagog va boshqaruv kadrlarini jalb qilish masalalarini hal etish zarurligini ko'rsatmoqda

Biz Samarqand viloyatida MTTlarining rivojlanish ko'rsatkichlarini "Press- reliz"da tahlil qilishimiz muin.

Maktabgacha ta'lim bo'yicha press-reliz bu sohadagi rivojlanishlanish tendentsiyalarini kuzatib borish uchun muhim vosita hisoblanadi. Press- relizda, birinchi navbatda, maktabgacha ta'lim tizimining rivojlanishini tavsiflovchi va bu sohaga boshqacha nuqtai nazardan qarashga imkonini beruvchi rasmiy statistik ma'lumotlar keltirilgan.

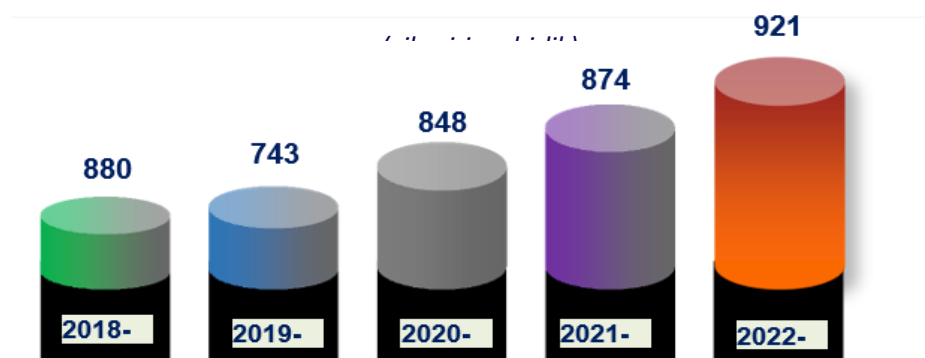
Press-relizning asosiy maqsadi maktabgacha ta'lim sohasidagi hozirgi holatni aks etirish, taqdim etilayotgan maktabgacha ta'lim

sifatiga, barqaror rivojlanishga erishish yo'lidagi natijalar sarhisobi, shuningdek, farzandlarimizning ta'lim sifatini yaxshilashga qaratilgan samarali strategiyalarni ishlab chiqishga ko'maklashishdan iborat.

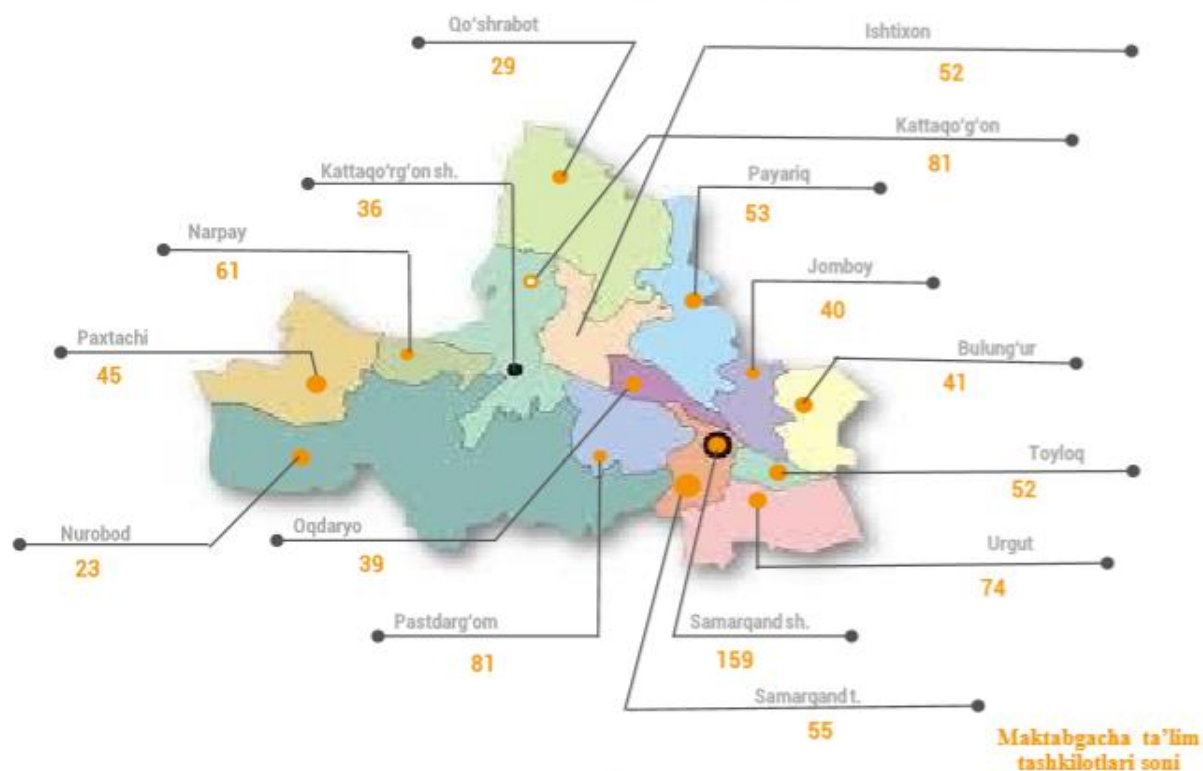
Maktabgacha ta'lim bola hayotidagi eng muhim bosqich bo'lib, u bolalarning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi, shaxsning shakllanishiga, uning intellektual, ma'naviy- axloqiy, estetik va jismoniy rivojlanishiga, shuningdek bolalarni umumiy o'rta ta'limga tayyorlashga ta'sir qiladi va ularning kelajagini belgilaydi. Garchi bu bolalar rivojlanishining turli sohalari bo'lsa-da, ular o'zaro bog'liqdir. Hozirgi vaqtda maktabgacha ta'lim, ta'lim tizimining ajralmas qismiga aylandi va uning ahamiyati doimiy ravishda ortib bormoqda.

Quyidagi press-relizda maktabgacha ta'lim tizimining turli jihatlarini tavsiflovchi asosiy ko'rsatkichlar, xususan, maktabgacha ta'lim tashkilotlari va ulardagi bolalar soni, ushbu sohada faoliyat yuritayotgan pedagoglar va tarbiyachilar soni, 3 yoshdan 6 yoshgacha bo'lgan bolalarni maktabgacha ta'lim bilan qamrab olish ko'rsatkichlari kabi ma'lumotlar keltirilgan.

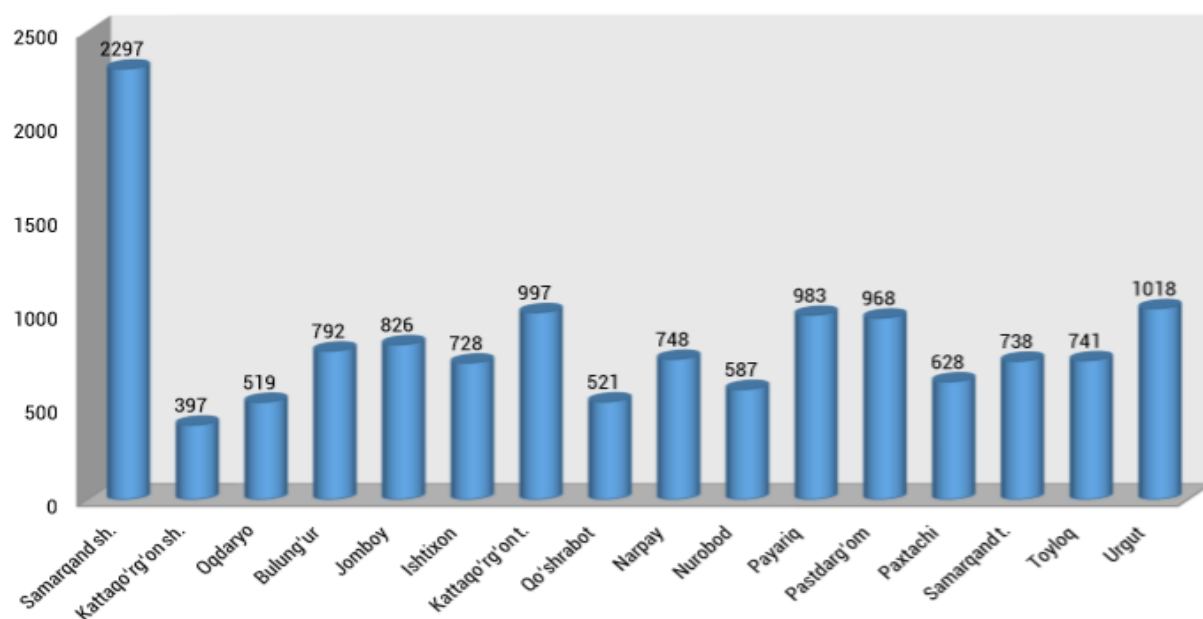
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari soni

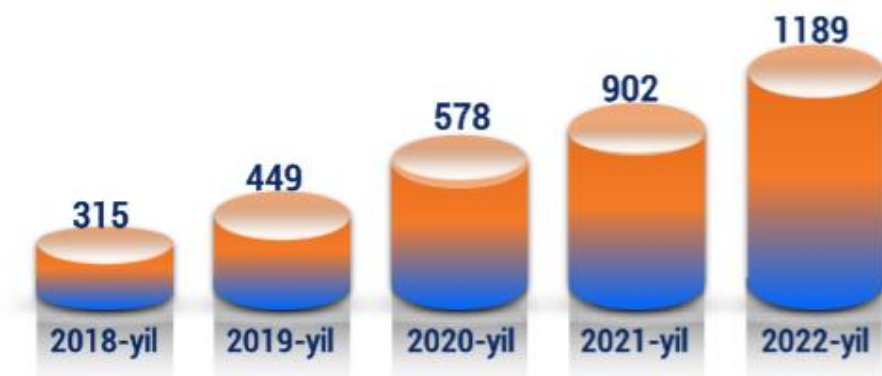
Hududlar kesimida maktabgacha ta'lim tashkilotlari (2023-yil 1-yanvar holatiga, birlik)

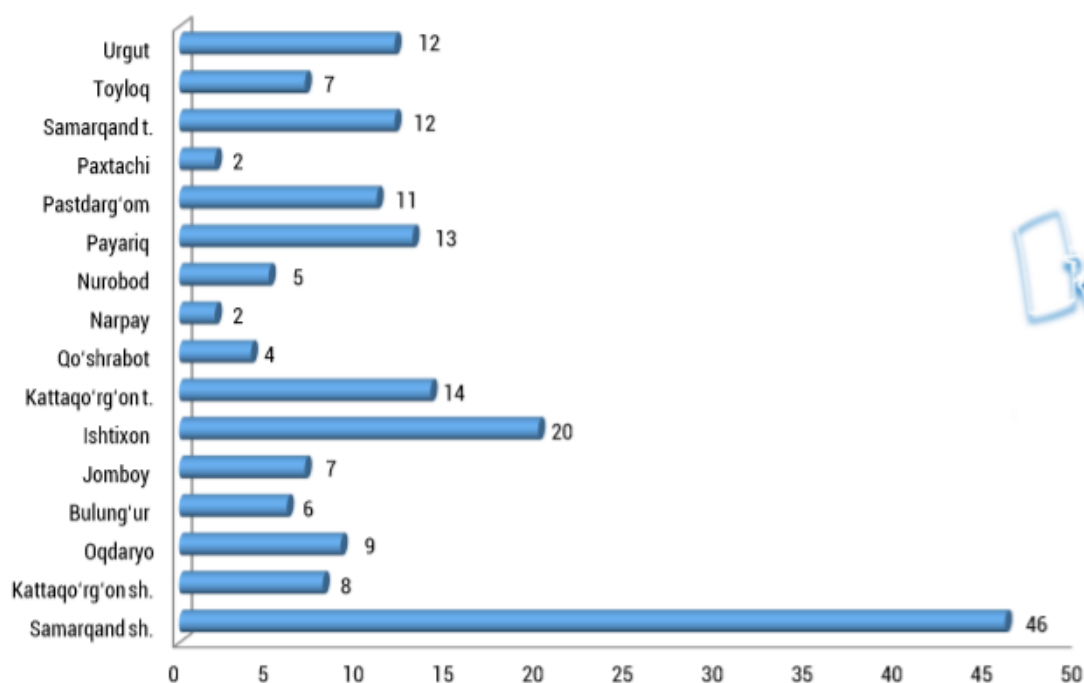
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'rinlar soni

Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi pedagoglar soni

Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi pedagoglar soni (2022-yil oxiriga, nafar)

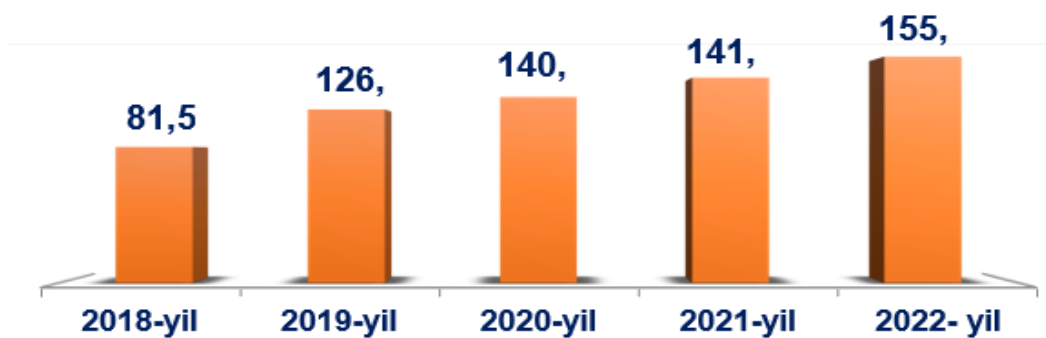

Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari soni

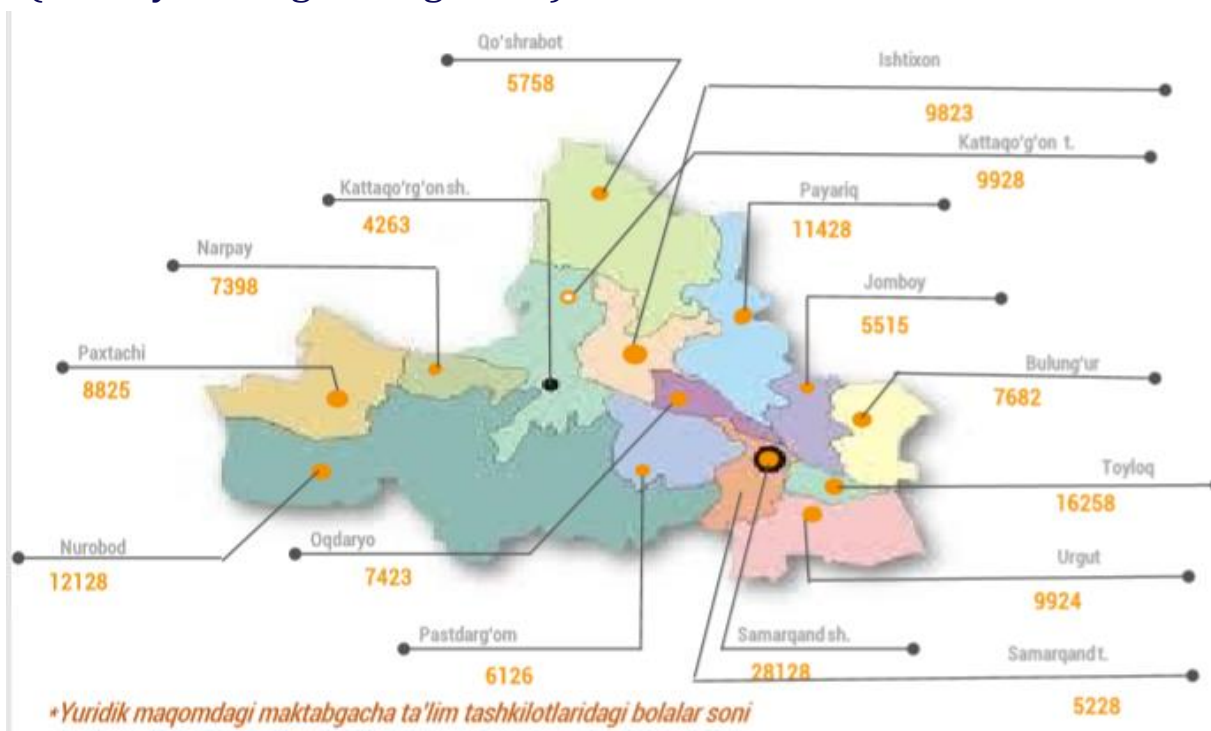

Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi bolalar soni

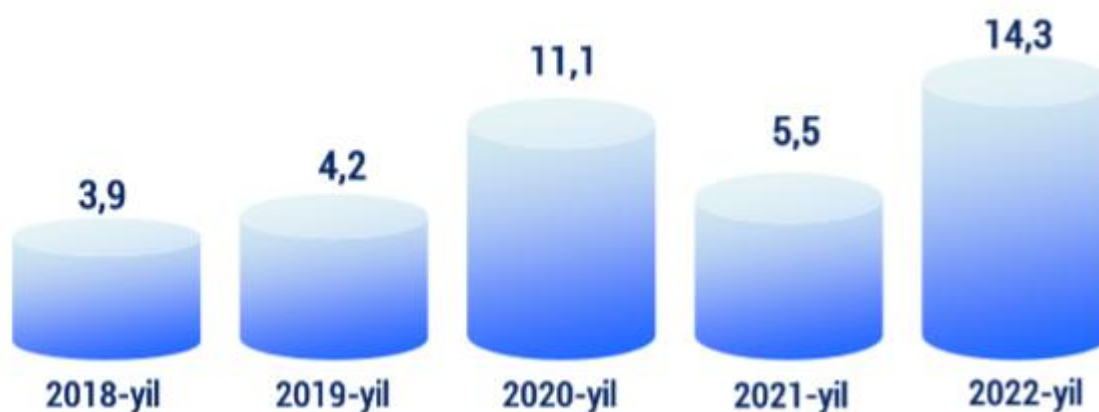
(yil oxiriga, ming nafar)

Hududlar kesimida maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi bolalar soni
(2022-yil oxiriga, ming nafar)

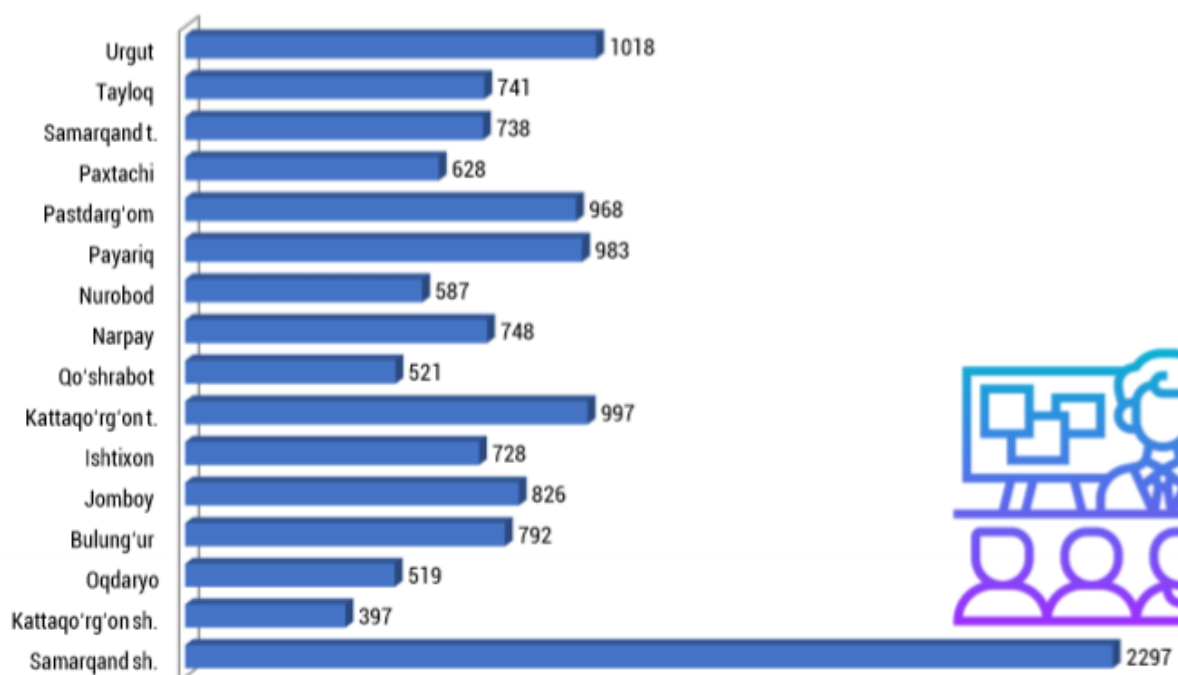
Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi bolalar soni

Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi pedagog xodimlar soni

Hududlar kesimida maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi pedagog xodimlar soni (2022-yil oxiriga, ming nafar)

O'ZBEKISTONDA MATKABGA TA'LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

Mamlakatimizda o'sib borayotgan avlodni sog'lom va har tomonlama yetuk voyaga yetkazish, ta'lim-tarbiya jarayoniga samarali ta'lim va tarbiya shakllari hamda usullarini joriy etishga qaratilgan maktabgacha ta'limning samarali tizimini tashkil etish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda.

Bugungi kunda O'zbekistonda 7 104 ta maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyat yuritadi, ulardan 5 604 tasi (79 foiz) — davlat, 63 tasi — idoraviy va 1 437 tasi (21 foiz) — nodavlat tashkilotlardir.

2017-2018-yillarda 752 ta maktabgacha ta'lim tashkilotlari filiallari negizida yuridik shaxs maqomiga ega to'laqonli maktabgacha ta'lim tashkilotlari tashkil qilingan.

Respublika aholisining umumiy soni 2019-yil 1-yanvar holatiga 32,7 mln kishini tashkil qildi. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasining ma'lumotlariga ko'ra, aholining uzoq muddatli o'rtacha o'sish sur'atlari 1,7-1,8 foizni tashkil qiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar o'rtasida o'lim koeffitsiyentining boshqa barcha yosh guruhlariga nisbatan pastligini inobatga olganda, 3 — 7 yoshdagi bolalar sonining o'sish sur'atlari butun aholining o'sishiga qaraganda yuqoridir.

O'zbekistonda yashovchi 3 — 7 yoshdagi 2,5 milliondan ortiq bolalarning 67,8 foizi Samarqand (12,1 foiz), Farg'ona (10,8 foiz), Qashqadaryo (10,5 foiz), Andijon (9,3 foiz), Surxondaryo (8,5 foiz), Namangan (8,4 foiz) va Toshkent (8,2 foiz) viloyatlarida istiqomat qiladi

Davlat statistika qo'mitasining ma'lumotlariga ko'ra, har yili O'zbekiston Respublikasida 700 mingdan ortiq bola tug'iladi, bu esa maktabgacha ta'lim tashkilotlariga tushadigan yukni oshiradi. Chunonchi, maktabgacha ta'lim tashkilotlariga tushadigan umumiy ortiqcha yuk respublika bo'yicha 12 foizni tashkil qilsa, uning eng yuqori darajasi Qoraqalpog'iston Respublikasida (21 foiz), Jizzax (35 foiz) va Buxoro (21 foiz) viloyatlarida, eng past darajasi esa

Surxondaryo (9 foiz) va Farg'ona (9 foiz) viloyatlarida, shuningdek Toshkent shahrida (6 foiz) kuzatilmoqda. Umuman, mamlakat bo'yicha 3 — 7 yoshdagi har 100 nafar bolaga maktabgacha ta'lim tashkilotlarida 28,1 ta joy to'g'ri keladi.

So'nggi 20 yil ichida maktabgacha ta'lim tashkilotlari soni 45 foizdan ziyodga qisqargan. Bunday qisqarish ko'proq Andijon, Farg'ona, Surxondaryo va Toshkent viloyatlari kabi tug'ilish darajasi yuqori bo'lgan hududlarda kuzatildi. Bugungi kunda O'zbekistondagi barcha maktabgacha ta'lim tashkilotlarining 55 foizdan ortig'i Toshkent shahriga (14,8 foiz), Farg'ona (12,6 foiz), Toshkent (9,8 foiz), Namangan (9 foiz) va Samarqand (8,9 foiz) viloyatlariga to'g'ri keladi.

Maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish uchun yaratilgan qulay shart-sharoitlar nodavlat maktabgacha ta'lim muassasalari sonini yanada oshirish va ular ko'rsatadigan xizmatlar turlarini kengaytirish uchun mustahkam poydevor bo'ldi. Shu bilan birga, olib borilgan tahlil, bolalarning maktabgacha ta'lim bilan qamrovini ta'minlash, maktabgacha ta'lim muassasalarini zamonaviy o'quv-metodik materiallar va badiiy adabiyotlar bilan to'ldirish, sohaga malakali pedagog va boshqaruv kadrlarini jalb qilish masalalarini hal etish zarurligini ko'rsatmoqda.

Bugungi kunda maktabgacha ta'limni rivojlantirish sohasida davlat siyosatini muvaffaqiyatli yuritishga to'sqinlik qilayotgan bir qator tizimli muammolar va kamchiliklar saqlanib qolmoqda, ular qatorida quyidagilarni sanab o'tish mumkin:

maktabgacha yoshdagi bolalarning to'liq qamrab olinishini ta'minlash uchun maktabgacha ta'lim tashkilotlari sonining yetarli emasligi;

qishloq joylarda maktabgacha ta'limning past darajada rivojlanganligi;

maktabgacha ta'lim tashkilotlarining moddiy-texnik holati lozim darajada emasligi;

maktabgacha ta'lim tashkilotlarining malakali pedagog kadrlar bilan jamlanmaganligi;

maktabgacha ta'lim tizimida boshqaruv kadrlarining tanqisligi va ular malakasining pastligi;

ota-onalarning bola shaxsining shakllanishida maktabgacha ta'limning ijobiy jihatlari va foydasi haqida yetarlicha ma'lumotga ega emasligi;

zamonaviy o'quv-metodik materiallar va ko'rgazmali qurollarning yetishmasligi;

alohida ehtiyojli bolalar uchun mavjud maktabgacha ta'lim tashkilotlarining texnik jihozlanishi va uslubiy ta'minoti darajasining pastligi;

maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tibbiy xizmat ko'rsatish sifati va tibbiyot xodimlarining malakasi zamon talablariga to'liq javob bermasligi.

Maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'limning boshlang'ich qismi hisoblanadi. U bolaning sog'lom va rivojlangan shaxs bo'lib shakllanishini ta'minlab, o'qishga bo'lgan ishtiyoqini uyg'otib, tizimli o'qitishga tayyorlab boradi. 6-7 yoshgacha bo'lgan maktabgacha ta'lim davlat va nodavlat bolalar maktabgacha ta'lim muassasalarida va oilada amalga oshiriladi. Maktabgacha ta'limning maqsadi – bolalarni maktabdagi o'qishga tayyorlash, bolani sog'lom, rivojlangan, mustaqil shaxs bo'lib shakllantirish, qobiliyatlarini ochib berish, o'qishga, tizimli ta'limga bo'lgan ishtiyoqini tarbiyalashdir.

Maktabgacha ta'lim va tarbiyani tashkil etish tartibi "Ta'lim to'g'risida" gi Qonun, shuningdek "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni bilan belgilanadi.

Maktabgacha ta'lim va tarbiya bolalarni o'qitish va tarbiyalashga, ularni intellektual, ma'naviy-axloqiy, etik, estetik va jismoniy jihatdan rivojlantirishga, shuningdek bolalarni umumiy o'rta ta'limga tayyorlashga qaratilgan ta'lim turidir. Maktabgacha ta'lim va tarbiya olti yoshdan yetti yoshgacha bo'lgan bolalarni

boshlang'ich ta'limga bir yillik majburiy tayyorlashni ham nazarda tutadi.

Har tomonlama rivojlangan barkamol avlodni tarbiyalashdek muhim vazifani bajarish zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkilotlarining dolzarb vazifasiga aylanmoqda. Mazkur azifalani samarali hal qilish esa bugungi kun nuqtai nazaridan maktabgacha ta'lim tashkilotlarini rivojlantirishning davlat siyosatidagi ustuvor yo'nalishlarini belgilab olish zaruratini tug'dirmoqda. Shu bois O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari etib quyidagilar e'tirof etilgan:

- maktabgacha ta'lim sohasidagi me'yoriy-huquqiy bazani yanada takomillashtirish;

- maktabgacha yoshdagi bolalarni intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy jihatdan har tomonlama rivojlantirish uchun sharoitlar yaratish;

- bolalarni sifatli maktabgacha ta'lim bilan qamrab olish ko'lamini oshirish, undan teng foydalanishi imkoniyatlarini ta'minlash, mazkur sohada davlat-xususiy sherikchilikni rivojlantirish;

- maktabgacha ta'lim tizimiga innovatsiyalarni, ilg'or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish;

- maktabgacha ta'limni boshqarish tizimini takomillashtirish, maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyalashtirishning shaffofligi va samaradorligini ta'minlash;

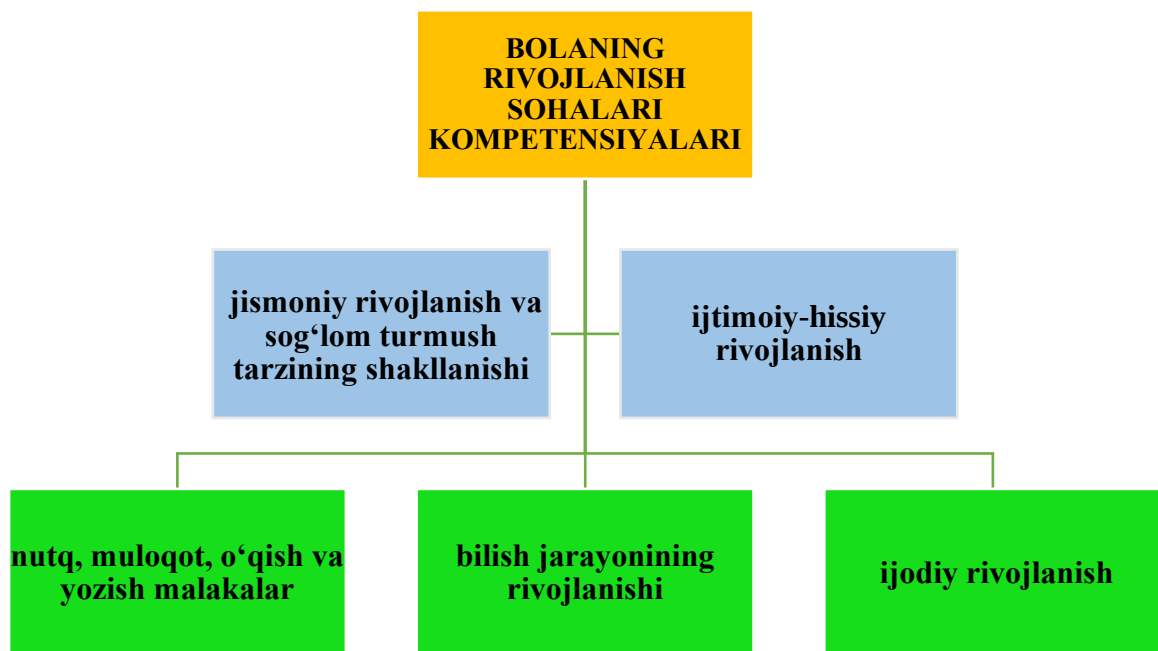
- maktabgacha ta'lim tizimiga xodimlarni tayyorlash, qayta tayyorlash, malakasini oshirish, tanlab olish va rivojlantirishga mutlaqo yangi yondashuvlarni joriy etish;

- maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni sog'lom va balanslashtirilgan oziq-ovqat, sifatli tibbiy parvarish bilan ta'minlash.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy jihatdan har tomonlama rivojlantirish uchun sharoitlarni yaratish maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiya jarayonini

tashkil qilishning mavjud tartibini qayta ko'rib chiqishni hamda maktabgacha ta'lim xizmatlarini ko'rsatishning zamonaviy usullarini joriy etishni talab qiladi.

Ta'lim-tarbiya jarayonini takomillashtirish bolalarning rivojlanganligi darajasini va ularning umumiy boshlang'ich ta'limga tayyorligini, shuningdek, ularning ijtimoiy, shaxsiy, hissiy, nutqiy, jismoniy va ijodiy rivojlanishini baholash asosida amalga oshirilishi lozim.

1- rasm. Rivojlanish sohalari

Bunda bolalarda Vatanga muhabbat hissini, oilaga, o'z xalqining milliy, tarixiy, madaniy qadriyatlariga hurmat, atrof-muhitga nisbatan ehtiyotkorona munosabatni shakllantirishga alohida e'tibor qaratilishi lozim.

Ushbu vazifalarni amalga oshirish maqsadida quyidagilar nazarda tutiladi:

1) maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini, shuningdek, bolaning rivojlanishi va uning umumiy boshlang'ich ta'limga tayyorligini kompleks baholashning yangi mexanizmlarini ishlab chiqish va joriy etish;

2) maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun o'quv-metodik, didaktik materiallar va badiiy adabiyotlarni tanlab olishni va ekspertizasini ishlab chiqilgan tartibga muvofiq o'tkazish;

3) maktabgacha ta'limning muqobil shakllari uchun yangi o'quv-metodik materiallarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish;

4) "Ilk qadam" davlat o'quv dasturini keng joriy etish;

5) tarbiyalanuvchilarning yakka tartibdagi ish daftarlari, kartochkalar, tarqatma va sanoq materiallari mazmuni va dizaynini o'rnatilgan talablarga muvofiq ishlab chiqish;

6) rivojlanishida jismoniy yoki ruhiy buzilishlari bo'lgan bolalar ta'limining kompleks texnologiyalarini ishlab chiqish, inklyuziv ta'lim, eng yangi reabilitatsiya va abilitatsiya usullarini keng joriy etish, ularning izchil ijtimoiylashuvi va umumiy maktabgacha ta'lim umumiy tizimi integratsiyalashuviga ko'maklashadigan moslashtirilgan dasturlar va yakka tartibdagi ta'lim yo'nalishlarini ishlab chiqish;

7) maktabgacha ta'limda fanlarni rivojlantiruvchi muhitning innovatsion texnologiyalari va modullarini ishlab chiqish, maktabgacha va umumiy boshlang'ich ta'lim izchilligining mazmun va protsessual komponentlarini optimallashtirish;

8) mashg'ulotlar davomiyligining eng maqbul vaqtini va ularning ketma-ketligini aniqlash maqsadida o'quv rejalari va ta'lim dasturlarini optimallashtirish;

9) bolalarni sog'lom turmush tarzini yuritishga o'rgatish, gimnastika va faol o'yinlar bo'yicha mashg'ulotlar o'tkazish orqali tarbiyalanuvchilarda jismoniy tarbiya mashg'ulotlari va sportga qiziqish uyg'otishni shakllantirish, jismonan sog'lom o'sib kelayotgan yosh avlodni tarbiyalash;

10) maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy-estetik va musiqiy tarbiya hamda ta'lim darajasini oshirish, erta yoshdan boshlab STEAM o'qitish asoslarini joriy etish;

11) bolaning kelgusida o'zini o'zi muvaffaqiyatni namoyon qilishi uchun asos sifatida ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni rivojlantirish;

12) maktabgacha ta'lim tashkilotlariga qatnamaydigan bolalar uchun ta'lim xizmatlari turlari: pullik ta'lim xizmatlari, qisqa muddatli guruhlar va boshqalarni kengaytirish.

**Maktabgacha ta'limni 2030-yilgacha rivojlantirish
Konsepsiyada nazarda tutilgan tadbirlarni o'z vaqtida, sifatli va
to'laqonli ijro etish bo'yicha vakolatli organlarning faoliyatini
baholash
INDIKATORLARI**

T/r	Ko'rsatkich	Axborot manbalari	Kesimi
Maktabgacha ta'lim bilan qamrab olingan 3 — 7 yoshdagi bolalar			
1.	Maktabgacha ta'lim tashkilotlari (keyingi o'rinlarda — MTT) soni	MTV va Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari	Viloyatlar, tumanlar va shaharlar bo'yicha
2.	Ularning umumiy sonida nodavlat MTT ulushi	MTV va Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari	Viloyatlar, tumanlar va shaharlar bo'yicha
3.	Amaldagi oilaviy MTTlar soni	MTV ma'lumotlari	Viloyatlar, tumanlar va shaharlar bo'yicha
4.	MTTga qatnaydigan bolalar soni	MTV va Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari	Viloyatlar, tumanlar va shaharlar bo'yicha
5.	Tarbiyalanuvchilar umumiy sonida nodavlat MTTga qatnaydigan bolalar ulushi	MTV ma'lumotlari	Viloyatlar, tumanlar va shaharlar bo'yicha
6.	Oilaviy nodavlat MTTga qatnaydigan bolalar soni	MTV ma'lumotlari	Viloyatlar va tumanlar bo'yicha
7.	Tarbiyalanuvchilar umumiy sonida oilaviy nodavlat MTTga qatnaydigan bolalar ulushi	MTV ma'lumotlari	Viloyatlar va tumanlar bo'yicha

8.	MTTdagi joylar soni	3-4 yosh va 5-6 yoshli bolalar uchun joylar bo'yicha alohida hisobga olinadigan MTV ma'lumotlari	Viloyatlar, tumanlar va shaharlar bo'yicha
9.	Ularning umumiy sonida nodavlat MTTdagi joylarning ulushi	3-4 yosh va 5-6 yoshli bolalar uchun joylarni alohida hisobga olgan holda MTV ma'lumotlari	Viloyatlar, tumanlar va shaharlar bo'yicha
10.	3-4 yosh va 5-6 yoshdagi bolalarning maktabgacha ta'lim xizmatlari bilan qamrab olinishi (MTTga qatnovchi bolalar sonining shu yoshdagi bolalarning doimiy aholi tarkibidagi umumiy soniga foizli nisbati)	MTV va Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari (demografik statistika)	Viloyatlar, tumanlar va shaharlar bo'yicha
Kadrlar salohiyati ko'rsatkichlari			
11.	MTT pedagog xodimlari soni	MTV ma'lumotlari	Viloyatlar, tumanlar va shaharlar bo'yicha
12.	Oliy ma'lumotli pedagog xodimlar ulushi	Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi va MTV ma'lumotlari	MTT, tumanlar va shaharlar bo'yicha
13.	So'nggi 5 yil ichida malakasini oshirgan MTT pedagog xodimlari ulushi	MTV ma'lumotlari	MTT, tumanlar va shaharlar bo'yicha
14.	Davlat MTT pedagog xodimlari o'rtacha ish haqining mamlakat bo'yicha o'rtacha ish haqiga nisbati	Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi va MTV ma'lumotlari	Viloyatlar bo'yicha
15.	5-6 yoshdagi tarbiyalanuvchilar guruhlari bilan ishlaydigan bitta pedagogga to'g'ri	MTV ma'lumotlari	Viloyatlar, tumanlar va shaharlar bo'yicha

	keladigan 5-6 yoshdagi tarbiyalanuvchilar soni		
16.	O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi hududiy bo'linmalari xodimlarining soni	MTV ma'lumotlari	Viloyatlar, tumanlar va shaharlar bo'yicha
17.	MTTdagi bo'sh ish o'rinlari soni	MTT ma'lumotlari	Tumanlar va shaharlar bo'yicha
Bolalarning rivojlanishi va ularning umumiy boshlang'ich ta'limga tayyorligi darajasi ko'rsatkichlari			
18.	MTTni bitirgan hamda O'zbekiston Respublikasi erta va maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga Davlat talablarida hamda "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturida nazarda tutilgan maktabga tayyorlikning eng past darajasidan ham past rivojlanish ko'rsatkichlariga ega 6-7 yoshdagi bolalarning ulushi	Har bir o'quv yili yakunlari bo'yicha MTT tarbiyalanuvchilari haqida ma'lumotlar natijalarini to'plash	Viloyatlar, tumanlar va shaharlar bo'yicha
19.	Birinchi yillik attestatsiya yakunlariga ko'ra qoniqarsiz baho olgan umumiy boshlang'ich ta'lim muassasalari o'quvchilarining ulushi	XTV va MTV ma'lumotlari	Viloyatlar, tumanlar va shaharlar bo'yicha
Bolalarga tibbiy xizmat ko'rsatish ko'rsatkichlari			
20.	Maktabga chiqqanda rivojlanishidagi oqsoqliklar yoki surunkali kasalliklar birinchi marta aniqlangan bolalar soni	SSV va XTV ma'lumotlari	Viloyatlar, tumanlar va shaharlar bo'yicha
21.	Tibbiy ko'rsatmalarga ko'ra tibbiy xizmat ko'rsatilayotgan va	MTV va Tibbiy-ijtimoiy xizmatlarni	Viloyatlar, tumanlar va shaharlar bo'yicha

	parvarishlanayotgan maxsus ehtiyojli MTT tarbiyalanuvchilari ulushi	rivojlantirish agentligi ma'lumotlari	
22.	O'quv yili davomida kamida bir marta pediatrik profilaktik ko'rigidan o'tgan MTT tarbiyalanuvchilari soni	MTV va SSV ma'lumotlari	Viloyatlar, tumanlar va shaharlar bo'yicha
23.	MTTda bo'lgan paytda bolalarning yuqumli kasalliklarni yuqtirishi hollari soni	SSV ma'lumotlari	Viloyatlar, tumanlar va shaharlar bo'yicha
24.	MTTda bo'lgan paytda bolalarning ovqatdan zaharlanishi va jarohat olishi hollari soni	SSV ma'lumotlari	Viloyatlar, tumanlar va shaharlar bo'yicha

Barcha maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga sifatli maktabgacha ta'lim olish uchun bir xil imkoniyatlarni ta'minlovchi maktabgacha ta'limning samarali innovatsion tizimini shakllantirish tizimning rivojlanish istiqbollarini ta'minlaydi.

Maktabgacha ta'lim tizimining samarali rivojlanish istiqbollarini belgilashda quyidagilarga e'tibor qaratish zarur:

- maktabgacha ta'limni insonning butun hayoti davomidagi uzluksiz ta'limning birinchi bosqichi sifatida belgilash, bolani shaxs sifatida jismoniy, intellektual va axloqiy jihatdan barkamol qilib tarbiyalashda uning rolini oshirishga erishish;

- maktabgacha ta'lim tashkilotlarining namuna va turlari xilma-xilligi asosida maktabgacha ta'lim tizimida institutsional o'zgarishlar amalga oshirish, mazkur sohada sog'lom raqobat muhitining yaratish;

- zamonaviy energiya va resurs tejovchi texnologiyalarni joriy etish asosida maktabgacha ta'lim tashkilotlarining bino va inshootlarini qurish, rekonstruksiya qilish va kapital ta'mirlashning kengaytirilishi, ularning o'quv-metodik, didaktik materiallar,

rivojlantiruvchi o'yinlar va o'yinchoqlar, badiiy adabiyotlar, mebel, kompyuter texnikasi, o'quv uskunalari bilan jihozlash;

- maktabgacha ta'lim sohasiga xususiy sektorning jalb qilinishi, uning ijtimoiy javobgarligi oshirilishi, moliyalashtirish manbalarining kengaytirilishi va maktabgacha ta'lim xizmatlari turlarining ko'payishiga erishish;

- maktabgacha ta'lim tizimini moliyalashtirishning ko'paytirilishi, maktabgacha ta'lim xizmatlarini ko'rsatishda budjet mablag'laridan foydalanish samaradorligining oshirilishi, pedagog xodimlar mehnatiga munosib haq to'lashni ta'minlash;

- maktabgacha ta'lim sifatini boshqarishning ijtimoiy-davlat tizimi joriy etish;

- olti yoshli bolalarning majburiy bir yillik bepul umumiy boshlang'ich ta'limga tayyorlash bilan to'liq qamrab olinishini ta'minlash;

- 2030-yilgacha 3-7 yoshgacha bolalarning maktabgacha ta'lim tashkilotiga qamrovini 80,8 foizini maktabgacha ta'lim bilan qamrab olinishini ta'minlash vazifalari qo'yilgan.

Mazkur vazifalarning ijrosi ta'minlansa O'zbekistonda maktabgacha yoshdagi bolalarning qamrov darajasi ortib, tizimdagi ta'lim- tarbiya berish jarayoni samarali yo'lga qo'yilgan bo'lar edi.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki Respublikamiz maktabgacha ta'limining tarixi to'g'risida juda ko'p fikr yuritish mumkin. Zero, bu mavzu hozirda, yani aynan maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning ta'lim-tarbiya jarayoniga katta e'tibor berilayotgan va maktabgacha ta'lim tizimining tubdan islohot qilinishi davom etayotgan bir davrda zamonaviy va dolzarb ekanligini unutmasligimiz kerak.

O'zbekistonda, Samarqand viloyatida maktabgacha ta'lim muassasalarining tashkil topish tarixi masalalarini yoritish maktabgacha ta'lim tashkilotlarida to'plangan tarixiy tajribalarni o'rganish va ularni zamonaviy tendensiyalar bilan uyg'unlashtirilgan holda ta'lim-tarbiya jarayoniga tadbiq etish muhim vazifa hisoblanadi.

Respublikasizda va viloyatimizda maktabgacha ta'lim tashkilotlarining tashkil topish tarixiga nazar solar ekanmiz. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari (tarixiy manbalarda bog'cha deb yuritilgan) asosan sobiq ittifoq davri, ya'ni 1917 yil oktyabr to'tarishidan keyin tashkil topa boshlaganligi, uning mazmuni, shakli, ish uslublarini imkoniyat darajada yoritishga harakat qildik. Biz izlanish olib borish jarayonida, aynan mavzuga bag'ishlangan monografiya, tadqiqot ishi kuzatimadi. Samarqand viloyat davlat arxivida ham tizimli biror ma'lumot olish qiyin bo'ldi. Shu bois mavzuni yoritishda bir muncha qiyinchiliklarga to'g'ri kelgan bo'lsakda, ishning umumiy mazmunini yoritishga muvaffaq bo'ldik. Bunda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligining stat.uz sayti va Samarqand viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlarini o'rgandik va tahlil qildik.

Ma'lumki, har qanday jamiyatning kelajagi yosh avlodning qanday tarbiyalanishiga bog'liq. Anna shunday avlodgina mamlakat oldida turgan umumdavlat ahamiyatiga molik vazifalarni bajarishga qodir bo'lib, o'z xalqining tarixiy taqdirini belgilab bera oladi. Shunga ko'ra yosh avlodni bugungi kunning ruhi bilan tarbiyalash davlatimiz

oldida turgan muhim vazifalardan hisoblanadi. Bunday vazifalarni bajarishda xalq ta'limi tizimining birinchi asosiy bo'g'ini hisoblangan maktabgacha ta'lim tashkilotlari ham faol ishtirok etadi.

Yuqorida bayon qilingan fikrlardan kelib chiqib maktabgacha ta'lim tashkiloti tarixi tajribalarini o'rganish orqali quyidagilarni tavsiya etamiz. Hozirgi davr talabiga, ya'ni "Maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasiga qo'yiladigan davlat talablari"ga mos chuqur va mustahkam bilimga ega bo'lgan, tafakkur qobiliyati kuchli, o'tkir zehqli shaxsni tarbiyalash uchun tarbiyachi-pedagoglarning o'ziga xos qobiliyatlarini namoyon etuvchi metod va usullardan foydalanish. Hozirgi davr pedagogikasi har tomonlama barkamol shaxsni shakllantirish mazmuniga o'tmishda yaratilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlarining tarixiy, qiyosiy o'rganish va uning ijobiy tomonlarini zamonaviy maktabgacha ta'lim tendensiyalari bilan uyg'unlashtirilgan holda maktabgacha ta'lim jarayoniga tadbiq etish.

Yuqorida tavsiya etilgan fikrlar uzluksiz ta'lim tizimining asosiy mezonlari sifatida zarur bo'lib, respublikamizni jahon taraqqiyoti darajasiga ko'tarishga xizmat qiluvchi salohiyatli, erkin, ijodkor shaxsni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. -T.: O'zbekiston, 2020-yil, 23-sentabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida" 2019-yil 13-maydagi 391-son qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha ta'lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2017-yil 30-sentabrdagi PF-5198-son Farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha ta'lim tizimi 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" 2019-yil 8-maydagi PQ-4312 -son qarori.
5. "Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari". T.: 2018
6. "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim muassasasining Davlat o'quv dasturi. T.: 2018.
7. Ishmuhamedov R.J., Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar.– T.: "Nihol" nashriyoti, 2013, 2016–279b.
8. Tolipov O', Usmonboeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbqiqiy asoslari – T.: 2006 – 163 b.
9. Ishmuhamedov R.J, Abduqodirov A., Pardayev A. Tarbiyada innovatsion texnologiyalar (ta'lim muassasalari o'qituvchilari, tarbiyachilari, guruh rahbarlari uchun amaliy tavsiyalar). – T.: Iste'dod, 2010.
10. Raxmonqulova Z.A., Fayzullayeva M., Maktabgacha yoshdagi bolalarni atrof-muhit bilan tanishtirish (ilk, kichik, o'rta guruhlar uchun). T., 2015.
11. Raxmonqulova Z.A. va boshqalar. Maktabgacha yoshdagi bolalarni atrof-muhit bilan tanishtirish (katta, tayyorlov guruhlar uchun). T., 2015.

12. R.Sh.Shomahmudova, L.R.Mo'minova. Bog'cha va kichik maktab yoshidagi bolalar talaffuzidagi nuqsonlarni tuzatish. – T., 1981.

13. И. А. Помораева, В.А. Позина. Занятия по формированию элементарных математических представлений в средней группе детского сада. М: 2019

14. Т.С.Волосовес, В.А.Маркова, С.А.Аверина. СТЕМ-образование детей дошкольного и младшего школьного возраста. М. Бином. Лаборатория знаний 2019.

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA
VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**SAMARQAND VILOYATI PEDAGOGLARNI YANGI
METODIKALARGA O‘RGATISH MILLIY MARKAZI**

NIGMATOVA MAVJUDA ZUVAYDULLAYEVNA

**MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTI TARIXI
TAJIRIBALARINI O‘RGANISH
(Uslubiy qo‘llanma)**

“Bilig ilmiy faoliyat” nashriyoti

Muharrir: Fayzullayeva G.

Texnik muharrir: Xujakulov Sh.

Nashrga tayyorlovchi: Abdullayev F.

№ 098355

“Bilig ilmiy faoliyat” nashriyoti,
Joylashgan mazili Samarqand viloyati, Samarqand shahar,
Zavod ko‘chasi 9-uy, 10-xona. Faoliyat manzili Samarqand viloyati, Samarqand
shahar, X.Obiddinov ko‘chasi 7-uy.
tel.: +998 97-925-97-91

Terishga berildi: 12.05.2024-yil. Bosishga ruxsat etildi: 20.05.2024-yil.

Bichimi 60x84^{1/16}, “Times New Roman” garniturasida.

Bosma tabog‘i 3. Adadi 100 nusxa. Buyurtma № 2024/21

Bahosi kelishilgan narxda

Noshirlik litsenziyasi: № 098355

Samarqand viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o‘rgatish
milliy markazi bosmaxonasida nashr etildi

